

PSYCHOSOCIÁLNÍ POMOC v situacích katastrof a hromadných neštěstí

1. Co je to psychosociální pomoc?

Psychosociální pomoc má základní východisko, že reakce lidí v průběhu...a po skončení mimořádné události jsou normálními reakcemi člověka v nenormální situaci.

Mezi lidi zasažené mimořádnou událostí řadíme: 1) přímé oběti a pozůstalé, 2) osoby přihlížející, 3) rodinné příslušníky a kolegy zasažených osob, 4) profesionály, kteří se podíleli na záchranných a likvidačních pracích, 5) dobrovolné pracovníky. Tyto skupiny bývají někdy označovány také jako oběti nebo přeživší. Na jednu přímou oběť se přitom počítá s deseti osobami z jejího okolí, které jsou událostí zasaženy sekundárně.

Psychosociální pomoc je taková pomoc, která sytí materiální i duševní potřeby lidí zasažených mimořádnou událostí (základní tělesné potřeby, potřeba bezpečí, jistoty, informací, spojení s rodinou, psychologická podpora, podpora a doprovázení při jednání s úřady a institucemi, rozloučení se zemřelým, truchlení, pietní akty, výroční připomenutí apod.).

Psychosociální pomoc je mezioborová, obvykle ji koordinují odborníci na duševní zdraví (psychologové, psychiatři) a dále se na ní podílejí sociální pracovníci, duchovní, zdravotníci, policisté, hasiči, vojáci, zaměstnanci dalších organizací a dobrovolníci. Důležité je, aby byli všichni tyto pracovníci ke své činnosti speciálně vyškoleni a vycvičeni (Critical Incident Stress Management, krizová intervence apod.), důležitá je také jejich schopnost týmové práce.

Psychosociální pomoc musí být kulturně senzitivní, tzn. respektovat kulturní a etnické odlišnosti v potřebách zasažených lidí. Musí dále respektovat věk, sociální zázemí a pohlaví zasažených osob. Mezi osoby mimořádnou událostí zvláště zranitelné patří: pozůstalí, lidé s tělesným nebo duševním postižením, staří lidé, děti, cizinci a přistěhovalci.

Psychosociální pomoc zajišťovaná organizacemi pro její pracovníky by měla být kontinuální. Tato pomoc, zajišťovaná státní správou, se ve vztahu k občanovi zaměřuje zejména na urgentní fázi mimořádné události, následně by ji měla přebírat a kontinuum zajišťovat místní komunita a nestátní organizace.

Psychosociální pomoc má vyhledávat potřebné lidi, zjišťovat

a naplňovat jejich individuální potřeby, které vznikly v souvislosti s mimořádnou událostí, ale přitom zasažené lidi a komunity aktivizovat a posilovat ve vlastních schopnostech řešit problémy.

FÁZE PSYCHOSOCIÁLNÍ POMOCI:

1) fáze přípravy obyvatel a záchranářů na mimořádnou událost (u událostí s postupným začátkem typu „povodeň“/„epidemie“ a v rámci prevence a zvyšování odolnosti obyvatel);

2) fáze urgentní – v průběhu události (období záchranných a evakuačních prací, zvl. u události s náhlým začátkem typu „dopravní nehoda“/„teroristický útok“/„zemětřesení“ –hodiny, dny, týdny);

3) fáze likvidačních prací a nápravy (dny, týdny, měsíce);

4) fáze dlouhodobá, kdy se zasažení vyrovnávají s traumatizující zkušeností (měsíce, roky).

2. Rozvoj psychosociální pomoci v ČR

S nárůstem počtu i rozsahu reálných mimořádných událostí (povodně, dopravní nehody s větším počtem obětí, požáry a destrukce budov) i s ohledem na potenciální hrozby (teroristické útoky, přírodní a technické katastrofy), dochází v ČR v posledních letech ke zvyšování požadavků na zajišťování psychosociální pomoci zasaženým lidem.

Systematicky se psychosociální pomoc začala rozvíjet nejprve v **resortu Ministerstva vnitra ČR (MV)**. Od r. 1998 zde byl vytvářen **systém posttraumatické intervenční péče** pro policisty, který vstoupil do praxe v r. 2001, stejný model byl přenesen do Hasičského záchranného sboru (HZS), kde funguje od r. 2003. Využita je přitom síť resortních psychologů i speciálně vycvičených kolegů (policistů nebo hasičů). Policejní intervenci jsou primárně určeni na pomoc policistům, v případě HZS plní intervenční úkoly jak ve vztahu k hasičům, tak ve vztahu k zasaženým občanům. V případě rozsáhlých neštěstí nebo katastrof v zahraničí je využívána psychologická služba MV (Policie ČR a HZS) jako celek na pomoc českým občanům.

Souběžně přitom dochází k rozvoji této oblasti také v rámci nestátních neziskových organizací. Ve spolupráci resortu vnitra a **Nadace ADRA** se od r. 1999 vytváří a cvičí **Psychosociální intervenční tým ČR**, který tvoří dobrovolníci. Tento tým má zastoupení v regionech ČR, kde poskytuje terénní krizovou práci. Další více nebo méně ojedinělé aktivity podobného typu se objevují také v dalších organizacích (Terénní výjezdní tým Charity Plzeň, Mobilní psychosociální tým Magistrátu hl. města Prahy, České sdružení obětí dopravních nehod, Český červený kříž). K rozvoji této oblasti ve vztahu ke klientům nebo zaměstnancům dochází také v některých komerčních organizacích (ČSA, banky, obchodní řetězce apod.). **České aerolinie** zřídily **Tým psychologické asistence**, který drží pohotovost a v případě potřeby vyjíždí pracovat s personálem a klienty na místo letecké nehody. Dále organizují **Tým krizových asistentů**, který je složen z cca 100 proškolených dobrovolníků/zaměstnanců ČSA, kteří jsou určeni pro pomoc přeživším a rodinám obětí a **Krizový intervenční tým** určený pro kolegiální pomoc pilotům a palubnímu personálu. **Ministerstvo zdravotnictví ČR (MZd.)** připravuje „**Návrh výsledné koncepce krizové připravenosti zdravotnictví v ČR**“, který bude předložen koncem roku 2006. Do této koncepční a metodické práce zahrnuje také problematiku duševního zdraví. V oblasti krizové připravenosti a duševního zdraví rozvíjí spolupráci také s WHO. Dvoustranná spolupráce v resortu zdravotnictví aktuálně probíhá se slovenskými partnery (biologická ochrana, virulentní nákazy, pandemie). **Ministerstvo zahraničních věcí ČR** od r. 2006 obligatorně zavádí do předvýjezdové přípravy svých pracovníků kurz „Psychologie mimořádných událostí“, cílem kurzu je osvojit si zásady psychosociální pomoci zasaženým lidem i pravidla podpory vlastního duševního zdraví pracovníků.

V r. 2004 MV – GR HZS ve spolupráci s Nadací ADRA pořádalo **konferenci s mezinárodní účastí s názvem „Psychosociální pomoc v situacích mimořádných událostí“**, s podtitulem „Víme o sobě?“. Konference se účastnili zástupci státního i neziskového sektoru a výstupem byla tvorba sítě, navázání dalších kontaktů a spolupráce mezi subjekty, které se psychosociální pomocí v ČR zabývají. Konference se aktivně účastní také policejní psychologové. **Od r. 2004 se informovanost o činnostech a spolupráce mezi organizacemi a subjekty v ČR podstatně zlepšila.** Druhý ročník této konference se konal na podzim 2006 a tentokrát měl podtitul „Víme o sobě!“, který již nese informaci o proslovování poskytovatelů psychosociální pomoci. Ze zkušeností z mimořádných událostí většího rozsahu (povodně 2002, nehoda autobu-

su u Nažidel), katastrof a terorismu v zahraničí (únos českých novinářů v Iráku 2004, cunami 2004, teroristický útok v Egyptě 2005) se **v urgentní fázi neštěstí osvědčuje centrální systém řízení psychosociální pomoci** (zajišťovala psychologická služba resortu MV: psychologové MV, Policie ČR a HZS). V případě regionálních neštěstí se osvědčuje spolupráce krajského psychologa HZS s Psychosociálními intervenčními týmy a dalšími místními poskytovateli tohoto typu pomoci. Psychologická služba resortu MV začala být využívána také **v rámci simulací IZS** (Podzim 2005 – cvičení likvidace následků bombového teroristického útoku v pražském metru a na vlakové dráze ve Středočeském kraji, Krize 2006 – simulace teroristického únosu letadla, Ochrana 2006 – simulace bombového teroristického útoku na vlak v Chabařovicích a chemického útoku na obchodní centrum v Brně, „Letadlo 2006“ – simulace leteckého neštěstí). Na přípravě, realizaci a vyhodnocení těchto cvičení se významně podílejí také policejní psychologové.

V resortu MV jsou profesionálové na duševní zdraví cvičeni zejména v metodách Critical Incident Stress Management (CISM) a v krizové intervenci (včetně telefonické). V metodách CISM a kolegiální podpoře jsou v poslední době trénováni také profesionálové z Armády ČR a zástupci **Zdravotnické záchranné služby (ZZS)**. **Fakulta vojenského zdravotnictví Univerzity obrany** v Hradci Králové začala od r. 2005 organizovat **meziresortní konference „Psychosociální aspekty při zásahu záchranných složek“**, které jsou dobrou příležitostí pro výměnu zkušeností mezi kolegy z resortů obrany, vnitra a zdravotnictví. Resort obrany zajišťuje psychosociální pomoc vojákům a jejich rodinným příslušníkům prostřednictvím armádních psychologů a duchovenské služby Armády ČR (AČR). Psycholog je rovněž součástí Záchranného praporu AČR a dalších speciálních útvarů.

V r. 2006 vznikly **meziresortní pracovní skupiny** pod MZd. (skupina **pro tvorbu koncepce k řešení následků teroristických útoků zdravotnickými zařízeními**), GR HZS (skupina **pro tvorbu procedurálních standardů psychosociální péče** a skupina **k analýze potřeby vzniku asistenčního centra pro oběti mimořádných událostí**).

Základy mezinárodní sítě pro výměnu zkušeností a spolupráci byly položeny na bázi **Stálé komise pro psychologii krizí a neštěstí**, pod **Evropskou federací psychologických asociací**, ve které má ČR svého zástupce. Tato skupina m.j. vytvořila **evropské obsahové standardy pro poskytování psychosociální pomoci a návrhy Radě Evropy** v dané oblasti. Dalším zdrojem mezinárodní spolupráce a výměny zkušeností je členství v psychosociální pracovní skupině **Světové asociace pro urgentní medicínu a medicínu katastrof**, spolupráce s **Izraelskou Trauma Koalicí**, která zastřešuje přes 40 organizací, které se danou problematikou v Izraeli zabývají, a spolupráce s nizozemskou **Nadací IMPACT** (Evropský projekt k budování odolnosti proti terorismu). Uvedenou spolupráci zajišťuje psychologické pracoviště MV.

3. Nestátní neziskové organizace

V České republice se problematice psychosociální pomoci věnuje řada nestátních neziskových organizací. Níže jsou uvedeny ty z nich, které se specializují zejména do oblasti mimořádných událostí a v této oblasti prokazují systematický přístup, konkrétní víceleté zkušenosti a schopnost vzájemné spolupráce:

Psychosociální intervenční tým ČR (PIT) se začal nejvíce rozvíjet od r. 2002. U jeho zrodu a činnosti stojí Nadace ADRA a dále spolupráce s Ministerstvem vnitra. Jedná se o mezioborový tým, složený z dobrovolníků různých profesí (duchovní, psychologové, sociální pracovníci, pracovníci neziskových organizací), kteří prošli ročním výcvikem. Cel-

kově bylo vyškoleno cca 100 osob, aktivních členů PIT je v současnosti okolo 20. Ti mají různé možnosti a schopnosti reagovat na komplex materiálních, duševních a duchovních potřeb lidí, vzniklých následkem katastrof, terorismu, hromadných i individuálních neštěstí. V současnosti má PIT jednoho národního koordinátora, dále je členěn na lokální koordinátory psychosociální pomoci a pracovníky v regionech ČR. Koordinátor v případě neštěstí reaguje, sestavuje tým pro danou událost a zajišťuje poskytování psychosociální pomoci obětem.

Členové týmu se podílejí na poskytování psychosociální pomoci ve spolupráci s ostatními subjekty v jejich regionu. Nedílnou součástí jejich činnosti je předávání obětí neštěstí do návazné péče. Psychosociální pomoc navíc pokračuje i v krátkodobém a dlouhodobém horizontu po neštěstí a reaguje na potřeby občanské společnosti – až po podporu vzájemné svépomoci mezi příbuznými a sousedy.

Mezi čtyři základní cíle činnosti Psychosociálního intervenčního týmu ČR patří:

- 1) poskytování a vyhledávání informací, pomoc při prosazování zájmů obětí,
- 2) vyhledávání a odkazování do navazujících služeb, podpora truchlení,
- 3) práce s obcí, osvěta pro místní síť, vzpomínkové akce,
- 4) poradenství, aktivizace, podpora při plánování a rozhodování.

PIT v některých regionech úzce spolupracuje s psychology HZS, kteří mohou povolávat koordinátora a členy týmu PIT na místo zásahu. Tam zpravidla spolupracují s místní komunitou a novináři, vyhledávají zasažené lidi a zajišťují pomoc podle jejich potřeb. Členové PIT se podílejí na tvorbě scénáře pomoci podle typu neštěstí, druhu komunity a místních možností. Spolupracují s místními odborníky, církvemi, neziskovými organizacemi a předávají činnost místním lidem, kteří pak zajišťují pokračování pomoci v dlouhodobém horizontu. Činnosti PIT mívají i nadregionální přesah. (více viz <http://pit-cr.info/>)

Dalším subjektem, který poskytuje psychosociální pomoc a podporu při hromadných i individuálních neštěstích je **Terénní krizová služba**, kterou zřizuje Diecézní charita Plzeň. Jedná se o výjezdní tým s nonstop telefonní linkou. Službu zajišťují sociální pracovníci s výcvikem v krizové intervenci, kteří mají několikaleté zkušenosti s poskytováním terénní krizové pomoci. Terénní krizová služba aktivně spolupracuje s hasičským záchranným sborem ve svém regionu. V některých případech spolupracuje s PIT, ČSODN a s psychologickou službou MV. Nezbytnou součástí aktivit je i činnost 20 dobrovolníků. Dobrovolnický krizový tým působí od roku 2004. DCH Plzeň získala od MV ČR akreditaci jako organizace vysílající dobrovolníky při přírodních humanitárních a ekologických katastrofách. MV ČR činnost týmu rovněž dotuje. Dobrovolníci prošli vstupním školením a průběžně se dále vzdělávají. Byla s nimi uzavřena smlouva a jsou

pro působení v krizových situacích pojištění. Jejich úkolem je navazovat na činnost profesionálního týmu Terénní krizové služby, zejména při událostech většího rozsahu: poskytovat psychosociální podporu, zprostředkovávat humanitární pomoc nebo manuálně pomáhat v postižených domácnostech. Současně se podílejí na zajišťování pohotovostní služby spolu s profesionály. Na www.charita.cz/plzen je umístěna také řada praktických letáků a materiálů.

Hlavní náplní **Českého sdružení obětí dopravních nehod** (ČSODN) je poskytování pomoci obětem dopravních nehod: postiženým účastníkům i pozůstalým. Sdružení vzniklo a funguje z iniciativy obětí dopravních nehod ve spolupráci s několika odborníky (psychologové, sociální pracovníci, právníci). Jeho cílem je pomoci obětem při řešení praktických problémů, které se týkají pohřbu, jednání na úřadech, soudních jednání, finančních problémů, zajištění odborné lékařské nebo sociální péče. Postižení a pozůstalí mají možnost bezplatně čerpat: poradenství jak postupovat po dopravní nehodě, informace a pomoc při styku s policií a pojišťovnami, poradenství pro zajištění odpovídající možné medicínské terapie, psychickou podporu po prožitých traumatech, pomoc a podporu při praktických potížích vzniklých postiženému a jeho rodině, zprostředkování kompetentních lékařských, psychologických a právních služeb a zúčastňovat se pravidelného setkávání obětí dopravních nehod. Služby jsou poskytovány telefonicky, při osobním setkání v kanceláři ČSODN nebo návštěvou pracovníků v nemocnici nebo bydlišti zasažených osob. (více viz <http://www.csodn.cz/>)

Občanské sdružení RAFAE je nestátní, neziskovou organizací, která se zaměřuje na oblast psychosociální pomoci lidem v situaci krizí a individuálních a hromadných neštěstí podporou občanských i profesionálních aktivit na tomto poli, jejich koordinací, vzájemnou informovaností, poradenstvím a vzděláváním.

Cíle sdružení: 1) vzdělávací a osvětová práce; 2) koordináční a poradenská činnost při vytváření návrhů účinné psychosociální pomoci při neštěstích v jednotlivých regionech; 3) přímá pomoc občanům; 4) podpora svépomoci v zasažených místech; 5) podpora profesionálů v zasažených místech; 6) podpora kvality práce zaangażovaných složek; 7) analýza události, jejího zvládnutí a podpora učení se z těchto zkušeností.

Konkrétní činnosti: a) organizace preventivních programů, b) příprava dobrovolníků, c) příprava odborníků, d) osvětová

činnost v připravenosti na katastrofy (info letáky, publikační činnost, přednášky), e) poskytování návazné pomoci pomáhajícím (odborné vedení, supervize, práce s komunitou), f) tvorba informační databáze psychosociálních kontaktů pro oběti, g) semináře a výcviky v krizové intervenci, h) odborné konzultace. (více viz <http://www.rafae.cz/>)

4. Profesionální skupiny a extrémní stres

Schopnost vyrovnat se s extrémním zážitkem je individuální. Z podstaty profesí, které se zabývají nehodami, katastrofami a kriminalitou, vyplývá zvýšené vystavení náročným traumatickým situacím. **Kromě policistů a hasičů do této skupiny patří např. vojáci, zdravotníci a žurnalisté.** Kumulovaný extrémní stres pak může zvyšovat **riziko nemoci z povolání, sebevražedného jednání, rozvodovosti, závislosti na alkoholu, syndromu vyhoření a fluktuace.** Policista nebo hasič, který se dostal do extrémní či exponované akce má právo čerpat od svého zaměstnavatele bezplatně a rychle kvalifikovanou a diskrétní pomoc. Tato skutečnost byla zohledněna při tvorbě **Zákona 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů**, ve kterém je **psychologická péče zahrnuta mezi „podmínky řádného a bezpečného výkonu služby a povinnosti v oblasti péče o příslušníky“**. U policie je jednou z možností **konzultace s psychologem krajské správy Policie ČR**, který je kvalifikován m.j. k poskytování poradenství a krizové intervence. Psychologové jsou v takových situacích vázáni mlčenlivostí, která má charakter „lékařského tajemství“. Tuto službu zajišťuje v regionech cca 50 policejních psychologů. Psychologická služba se u policie koncepčně rozvíjí 25 let. Požadavky praxe dále vedly k vytvoření **Systému posttraumatické intervenční péče v rámci Policie ČR**. Tento systém je upraven Závazným pokynem č. 129 policejního prezidenta z r. 2001. Výcvikem zde prošlo cca 120 interventů (policejních psychologů, policistů a duchovních). Souběžně se systémem posttraumatické intervenční péče začala v r. 2002 v resortu MV

fungovat **Anonymní telefonní linka pomoci v krizi**, která je profesní linkou důvěry. Je upravena Rozkazem policejního prezidenta č.162. Všechny tyto služby byly později přeneseny také do Hasičského záchranného sboru ČR. **Psychologická služba HZS** je tvořena 14 krajskými psychology a dvěma psychology na GŘ HZS. Psychologové HZS mají za úkol koordinování psychosociální pomoci obyvatelům na území daného regionu. V této oblasti spolupracují s psychology Policie ČR, dalšími odborníky a nestátními neziskovými organizacemi. Ve směru k hasičům koordinují a poskytují posttraumatickou intervenční péči, tento systém zahrnuje také cca 140 interventů–hasičů.

Psychologické pracoviště MV (7 osob) zajišťuje koncepční a metodické činnosti, mezinárodní a meziresortní odbornou spolupráci a koordinaci při cvičeních a přímé psychosociální pomoci českým občanům při mimořádných událostech v zahraničí nebo při událostech velkého rozsahu v ČR. V rámci **spolupráce se sdělovacími prostředky** v r. 2006 vydalo **příručku pro novináře**, kteří pracují s lidmi v situacích mimořádných událostí s názvem „**Novináři a neštěstí**“. Příručka vyšla v české a anglické verzi, v tištěné podobě byla distribuována žurnalistickým školám, vybraným nestátním neziskovým organizacím, zástupcům klíčových médií a v elektronické verzi byla umístěna na [www stránkách Syndikátu novinářů, Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničních věcí](http://www.mvcr.cz/udalosti/prirucky/index.html). Příručka uvádí doporučení, jak jednat s lidmi zasaženými mimořádnou událostí a jak minimalizovat dopady na vlastní psychiku žurnalisty. (Ke stažení je na adrese: <http://www.mvcr.cz/udalosti/prirucky/index.html>).

5. Chování lidí při mimořádné události
(tabulka dole)

PhDr. Štěpán VYMĚTAL,
Ministerstvo vnitra ČR
Ilustrační foto Jiří NOVÁK
a archiv MV ČR

<i>MÝTY O CHOVÁNÍ ZASAŽENÝCH LIDÍ při hromadné mimořádné události</i>	<i>REALITA V CHOVÁNÍ ZASAŽENÝCH LIDÍ</i>
Všichni lidé jsou v panice	Lidé se chovají poměrně racionálně a odpovědně. Výjimka je místo ohrožení života a současně žádná možnost na vysvobození, popř. v situaci bez informací a strukturovaného vedení. K panice může dojít snadněji v uzavřených prostorech (metro, podchody), na otevřených prostranstvích obvykle nevzniká.
Lidé se o sebe nepostarají	Většinou se o sebe postarají a pomáhají, kde je třeba.
Příliš mnoho informací škodí	Lidé reagují správně na informace podávané z důvěryhodného zdroje. Pokud se jim to nezdá, snaží se ověřit správnost údajů.
Děti nejsou tolik zasaženy, nechápou, o čem se dospělí baví	Děti často potlačují své reakce, ale ty se projeví po ukončení krize. Děti silně vnímají to, o čem se dospělí nad jejich hlavami baví.
Lidé, kteří se nezhroutí, nejsou zasaženi	Všichni jsou zasaženi. U mnoha lidí dochází k projevu obtíží později, po ukončení krize. Po přežití mohou někteří lidé reagovat krátkodobě naopak euforicky.
Nezranění nejsou zasaženi	Události mají psychotraumatizující vliv i na přihlížející.
Záchranáři a další profesionálové nejsou zasaženi	Jsou zasaženi, vliv události se projeví většinou později.
Společnost se z katastrofy nikdy nevzpamatuje	Dostane se z toho, událost může být pozitivní pro její další rozvoj.

PRAVIDLA PRO INFORMACE <i>v urgentní fázi mimořádné události</i>
Podávat informace nejen záchranářům všech složek IZS, ale i postiženým: <ul style="list-style-type: none">o postupu záchranných pracío tom, že máme situaci pod kontrolouo dopravěo nemocnicích, centrech pro nezraněné a jejich příbuznéo dalších službách (linka pomoci v krizi, kontakty na odborníky apod.)
Obsah instrukcí a informací: <ul style="list-style-type: none">co se stalojaká pomoc probíhá/se aktivujejaké budou další službykontakty na vše, co by jim mohlo pomocio možných okamžitých nebo pozdějších reakcích lidsképsychiky na katastrofuo normalitě těchto reakcí
Zohlednit specifické skupiny postižených: <ul style="list-style-type: none">cizince (podávat informace v hlavních cizích jazycích)handicapované, seniory, obézní (zrakový, sluchový, pohybový deficit)
Zdroje informací: <ul style="list-style-type: none">hlášení informací na místě, opakované a hlasitéjednorázové tiskopisy a letákyvyužití médií: místní rozhlas, státní rozhlas, televize, noviny

SHRNUTÍ HLAVNÍCH PRAVIDEL URGENTNÍ POMOCI – BICEPS <i>(týká se i psychosociální práce v urgentní fázi události)</i>
B – Briefnes = krátkost I – Instancy = okamžitost i na psychosociální úrovni C – Centre control = centrální řízení a jednotné velení, jednotný filozofický přístup E – Empathy = lidský přístup a kontakt (udržovat reálná očekávání a naději, podávat průběžné informace je důležitější než medikace) P – Proximity – blízkost, pospolitost , snaha udržet členy rodiny a známé pohromadě S – Solemnity = zachování lidské důstojnosti (informace, normalita reakcí, zajistit ochranu před žurnalisty a přihlížejícími)

O AUTOROVI

Psycholog se zaměřením na psychologii mimořádných událostí. Vede psychologické pracoviště Ministerstva vnitra. Je členem posttraumatického intervenčního týmu Policie ČR. V oblastech přípravy pracovníků a řešení následků mimořádných událostí externě spolupracuje s ČSA a s Ministerstvem zahraničních věcí. Na katedře psychologie FF UK vyučuje předmět „Psychologie krizí a katastrof“. Je členem psychosociální pracovní skupiny Světové asociace pro urgentní medicínu a medicínu katastrof. Má praktické zkušenosti s prací s lidmi z následujících mimořádných událostí: povodně 2002, únos českých novinářů v Iráku 2004, cunami 2004, teroristický útok v Egyptě 2005, dopravní nehody s větším počtem obětí.

*) MCI = Incidenty s větším počtem obětí
**) CBRN–E = hrozby chemické/biologické/radiační/nukleární–explozivní

6. Závěr: Nové úkoly psychosociální pomoci v ČR

STŘEDNĚDOBÉ ÚKOLY	
STANDARDY	Tvorba procedurálních standardů (započato) Tvorba standardů vzdělávání a prevence
SPOLUPRÁCE	Zlepšování spolupráce mezi státními a nestátními poskytovateli psychosociální pomoci, zlepšování sítí a databází služeb
KONTINUITA	Orientace na střednědobou a dlouhodobou pomoc zasaženým
SYSTÉM	Tvorba systémů psychosociální pomoci ve zdravotnictví (pro personál, pro pacienty)
NOVÉ HROZBY	Orientace na specifiku MCI*) a CBRN – E**)
KULTURA	Orientace na kulturně senzitivní programy (menšiny, uprchlíci, migrace)
MÉDIA	Rozvoj spolupráce se sdělovacími prostředky
ZASTŘEŠENÍ	Tvorba zastřešující organizace (asociace) pro psychologii mimořádných událostí

DLOUHODOBÉ ÚKOLY	
KOMUNITA	Rozvoj komunity: posilování odolnosti skupin, institucí a sítí vůči následkům mimořádných událostí
ŠKOLSTVÍ	Práce se školami (preventivní programy pro děti a mládež)
SPOLUPRÁCE	Prohlubování mezinárodní spolupráce (tvorba sítí)
VĚDA A VÝZKUM	Výzkum v oblasti mimořádných událostí a krizového řízení Úsilí o sjednocování terminologie

Reportážní ohlédnutí za velkým hrdelním případem z 60. let minulého století

Roman CÍLEK

BYLA NAHÁ A NEMĚLA JMÉNO

Málokdo sem nahlédl.

Prohlubeň pár metrů od kraje lesa, snad se tu kdysi stářím vyvrátil kořenatý smrk, možná tady kdosi vybíral písek. Jáma, která zůstala, nebyla žádná rusalkovská lesní tůň, ale dolík zapadáný listím, na dně se drželo možná půl metru vody. Dolů se zužující prohlubeň se nacházela v mírném svahu, ve stínu dvou dubů, tři čtyř buků a několika smrků.

„Žbluňk!“

A pak ještě jednou.

Žádný houbař se sem nenamáhal slézt, jenom ta holčička našla u cesty kamínky a dělala „žbluňk, žbluňk“. Chtěla, aby to znělo pořádně a s ozvěnou, volala na houbaře, který v kraji lesa tahal zpod trsů trávy parádní masáky: „Neboj, dědo, já tam nespádnů.“ Ale další kámen ve vodě nežbluňkl – plácl do něčeho, co bylo hned na povrchu. Sešla níž. Holinky se jí bořily do listí, užuž se chtěla vrátit, dolík vypadal jako bezedný, voda byla tmavá, klamně hluboká.

Děda se zrovna skláněl pro holubinku trávozelenou, když uslyšel její křik: ječela jako pominutá.

• • •

Po holčičce zbyla ve svahu klikatá čára listí, jak se drápala vzhůru. Přítmím šlehl blesk fotoaparátu. „Vezmu to i shora,“ křikl ten, kdo pořizoval snímky. Děda–houbař se při dopadu světla na hladinu odvrátil a oslovil muže vedle sebe:

„Hrůza! Simonce se o tom jistě bude pár nocí zdát.“

Co na to říct?! Kapitán Vojtěch Holický z kriminálky tedy jen pokývl hlavou. Místo, kam je přivedli, vyhlíželo až nevlídně, ale to snad i proto, že léto bylo zatím značně nevydařené, sucho s nízkou oblačností, celé dny šedavo. A dívka tam dole jistě nevlezla do takové studené louže, jen aby se osvěžila. Listím po opačném svahu dolíku se k tůni táhla výmluvně široká brázda, někdo ji tudy zřejmě vlekl – a pod hladinou, částečně i z vody ven plavalo dívčí tělo, hlava obličejem dolů, vlasy nadnášené vodou do šířky a skvrnitě poházené listím. To tělo bylo nahé: tak nahé, jako by je Stvořitel teprve před okamžikem poslal na svět.

„Hergot...!“ zaklel kapitán, protože jako táta dvou dorůstajících holek neměl případy, kde se vyskytovala nahá dívčí těla, ani trochu rád.

• • •

Chaty nedaleké osady byly při pondělku většinou prázdné. Jen sem tam někdo na dovolené, jinak hlavně důchodci. Jako ten děda s vnučkou, která dělala „žbluňk“. Přivedli je všechny, než mrtvou odvezli. A každého se ptali: „Neznáte ji? Nepřipomíná vám někoho?“ Jeden po druhém vrtěli hlavou, odvraceli rychle oči. I když léto bylo zatím divné, chtěli ho tu v přírodě užít po svém a nemyslet na ošklivé věci. Mrtvou neznali, asi patřila k nějaké partě čundráků, co jim sem chodí ztrpčovat život. Odcházel, kroutili hlavami, mluvili jeden s druhým nezvykle rozčileně, celé odpoledne pak budou určitě přetřásat

fakt, že k „tomuhle“ muselo dojít právě tady, vedle nich. Dřív zde býval klid a pokoj.

A teď...!

Další z chatařů přijedou zřejmě až v pátek.

„To bude fuška,“ vzdychl poručík Jílek. „Na sedmdesát chat...“

Poručík Jaromír Kresta, další muž z tříčlenné Holického minimordparty, jak jim někdy žertem říkali, se zatím vydal po nedaleké lesní cestě až na druhý okraj lesa a před jeho očima se svah zalesněného kopce zlomil do rovinky polí, za nimiž zahlédl roztroušená stavení vesničky. Tudy třeba, zauvažoval, tudy dívka přišla k lesu, do lesa, k té tůni.

„Jistě,“ řekl pak kapitán, „zeptáme se i místních.“

„To je sem budeme vodit?“ zeptal se Kresta a kývl k nosíkům.

„Ne,“ rozhodl Holický a zavolal fotografa, který přinesl jiný aparát, a za pár minut jim předal pár snímků.

Chodili s nimi od stavení ke stavení, dětem se raději vyhnu. V hospodě zastihli postaršího muže, beznadějně pomalého proti bystrým mouchám, po nichž se oháněl plácačkou.

Podíval se na obrázek: „Co je to? Je vůbec... živá?“

„Neviděl jste ji? Neznáte ji? Nebyla tu někdy?“

Držel fotografii v prstech. „Všichni jsou si podobní,“ vzdychl pomalu a Krestu napadlo, že obsloužit tři hosty najednou musí být pro něho problémem. „Ale jo,“ kývl najednou. „Viděl jsem ji – byla tu v pátek a seděla u stolu i s naším Vládičkem, s klukem od mého bratrance. Co je s ní?“

„Je mrtvá. Objevili ji v lese.“

„Tak... tak proto!“ zblekotal, ale jak mu došly souvislosti, našel i rychle řeč. „On Vládiček... ne že by něco s ní... on si jenom přisedl na chvíli k takové partě. Kluci a holka – snad to byla tahleta. Vládiček se zná s jedním z nich, táhnou se sem teďka, co udělali u rybníka místo pro táboření... je s nimi trápení, v hospodě i vůbec...“

Poručík Kresta ho zarazil: „Říkáte Vládiček? Jak se jmenuje?“

„Ale on přece nic...“

„Jistě že ne. Ale zná někoho z té party, jak říkáte.“

„Jo, to jo.“ Pověděl nakonec jméno synovce z druhého kolena i adresu do blízké vesnice. „Teď bude v práci,“ podotkl k tomu a sdělil i nepřesný název a adresu podniku.

Našli ho. Tu fabričku i Vládička.

„Ládu... Hafana z nich znám,“ řekl. „Ostatní kluky jen tak podle přezdívek – Hermelín, Vída, Pavel-Mokrá ruka... ale tu holku jsem viděl poprvé. Romy – tak jí říkali.“

„Romy...?“

„Jo.“

„A ten Hafan, Láda – kde bychom ho našli?“

„Bydlíval tady, pak se odstěhovali. Dušek se jmenuje, rozvážně odpovídal Vládiček a pomalostí se podobal svému vzdálenému strýci. „Poptejte se po něm v autoservisu.“

• • •

Pozdě odpoledne už věděli víc a všechny je zastihli v hospodě, které se říkalo U Honzy. Kudrnatý autoelektrikář Ladislav

Dušek s trochu buldočím obličejem – tedy Hafan, dále Hermelín, Vída-Viktor a Pavel-Mokrá ruka.

„Co – co ode mě chcete?“ zeptal se Hafan v chodbě u kuchyně, kam ho číšník na žádost poručíka Jílka vyvolal.

„Znáš tohle děvče?“

Do chodby vnikalo zvenčí sluneční světlo a fotka se leskla.

„Kde jste ji takhle vyblejskli?“ zeptal se znejistěle.

„Poznáváš ji?“

„Ale jo, známe ji všichni,“ přikývl Hafan a trhl ramenem k lokálu, kde seděli ostatní.

„Dobrá,“ kývl Jílek. „Zaplaťte a pojedeme!“

Po pár minutách vyjeli. Tři namáčkl dozadu, Hafana posadil vedle sebe. Nebylo to podle předpisu, a tak je poručík ne zcela pravdivě upozornil, že další policejní vůz jede za nimi. Však oni si to v hlavě přeberou a dají pokoj. A také že ano. Sotva se odrazili od chodníku, zaslechl Jílek zezadu naříkavý Hermelínův hlas:

„Já říkal, že s ní bude průser!“

Hafan vedle něho se zeptal rovnou: „A co jako... udělala?“

„A proč by měla něco udělat?“ opáčil Jílek.

„Ona odněkud zdrhla, ne?“ zeptal se zezadu Pavel-Mokrá ruka. „Z pastáku – nebo od zlých rodičů, co ji buzerovali?“

„A vy to nevíte?“ odpověděl Jílek otázkou.

„Neptali jsme se,“ řekl Hafan a Pavel-Mokrá ruka kývl na souhlas: „Natrefili jsme na ni v hospodě u nádraží a...“

„Kdy to bylo?“

„Nějak v předminulém týdnu.“

„Přijela odněkud?“

„Spíš chtěla bůhvíkam odjet. Tak to řekla, když si k nám přisedla. Ale neodjela.“

„A proč – neměla snad na jízdenku?“

„Peníze měla,“ ozval se ze zadního sedadla Pavel-Mokrá ruka, „jenomže když pořádně nevěděla, kam jet, tak nakonec zůstala.“

● ● ●

Podívali se, museli se podívat jeden po druhém.

Obličej vyčníval nad neprůhledným igelitem, který kryl tělo a nohy až po kotníky. Viktor pohlédl tím směrem jenom nějak pokradmu a už si rukou zakryl ústa, odvrátil se, a zřízenec, který tu asistoval, ho postrčil k výlevece.

„Nono,“ bručel přitom, „předklon se pořádně!“

Vyšli na vzduch. Pavel-Mokrá ruka měl obličej jako vždy bledý, ale v očích otázku: No dobře – a co jako má být? Viktor si otíral kapesníkem rty, Hermelín mlčel jako zařezaný a Hafan pořád tiše říkal: „Je to ona, je to tak!“

Odvezli je z pitevný zpátky do kanceláře mordparty.

Pavel-Mokrá ruka si vzal z nabídnutých cigaret a rozhlédl se po třech přítomných mužích v civilu. Vysoký poručík Jílek, méně nápadný poručík Kresta s brýlemi a rozložitý kapitán Holický s pleší na výrazné lebce.

„A teď,“ řekl kapitán, „už jen vážně. Jak se jmenovala?“

„Romy,“ řekl Hafan. „Nikdo z nás víc neví.“

„Neblázněte, znali jste se s ní přes týden.“

„Prostě si říkala Romy, prý podle nějaké herečky,“ řekl k tomu Pavel-Mokrá ruka a vyfoukl kouř. „Nosila u sebe její fotku – a že se jí snad podobá.“

„Občanku neměla?“ zeptal se Jílek.

„To ano, ale proč by nám ji ukazovala?“ sdělil Hafan.

„Takže Romy,“ ozval se kapitán tiše. „Romy – a nic víc.“ Vstal a začal chodit po místnosti za jejich zády. Poručíci tenhle jeho zvyk znali, ale čtyři mládenci se po něm stále ohlíželi. „My totiž žádnou její občanku nenašli – to vám asi došlo, když se takhle ptáme, ne?“ Mlčeli jako zařezaní. „Romy... pro vás byla tedy jenom Romy,“ řekl místo nich kapitán. Jako by se i jemu to jméno, vonící čímsi tajemným, zalíbilo.

● ● ●

Večer si shrnuli sepsané výpovědi.

Dívka, které mohlo být sedmnáct až osmnáct let, se setkala se čtyřmi mládenci předminulý pátek v restauraci u nádraží a vydala se s nimi na čundr mimo město.

Pojeď s námi, řekli jí prý u stolu napůl z legrace.

A ona kývla a jela.

V úschovně si nechala tašku s pár věcmi, vzala si s sebou jen

to, co potřebovala na pobyt venku. Byli jen tak pod širákem v kopcích u přehrady. Romy se tu, jak mládenci usoudili, nevyznala a byla asi v tomto kraji poprvé. Přes sobotu se mezi dívkou a Pavlem-Mokrou rukou vytvořil bližší vztah, zabral si ji pro sebe, a ona nebyla proti. Pavel, jemuž dali přezdívkou kvůli jeho věčně vlhkým dlaním, měl v partě hlavní slovo. Ze soboty na neděli poseděli a popili ještě s jinými čundráky u společného táboráku, šli spát až k ránu. Pavel a Romy odešli na zbytek noci stranou, ale Pavel tvrdil, že spolu jen leželi, povídali si, pak usnuli. Ráno Pavel jako kdyby ztratil o Romy zájem, a tak se začala mít víc k Viktorovi. Ukázalo se, že to mělo své výhody. V neděli vyvstal totiž problém, co s Romy, až parta přijede z čundru do města. Pavel ji domů vzít nemohl, ale Viktor ji mohl zavést do domku své babičky, která ležela v nemocnici. Stačilo jen uzmut doma klíče. Povedlo se. Ubytoval Romy v babiččině domku a zdržel se tam s ní, snědla přinesenou večeři, líbal se, ale prý nic víc.

A další dny v týdnu?

V pondělí navrhl Viktor matce, že babiččin byt pohlídá a raději tam tedy přespí. Mezi ním a Romy tak došlo k rychlému a úplnému sblížení. V úterý o tom Vída řekl Hafanovi, aby v něm měl zastání proti Pavlovi. Ve středu přišel Viktora a Romy navštívit do jejich azylu v babiččině domku i Hafan. Byla sama, Viktora teprve čekala – a Hafanovi se zdálo, že by nic nenamítala, kdyby si spolu něco začali. Nechtěl však Viktorovi lézt do zelí, ale líbila se mu. Takže jediným z party, pro něhož jako by ta dívka od počátku do konce neexistovala, zůstal potom trochu zapáchající chlapec s přezdívkou Hermelín. Ve čtvrtek s nimi Romy byla v hospodě U Honzy na pivu, a v pátek se celá parta sešla před odjezdem na čundr. Bylo jich pět: oni čtyři a ona. Cestou se zase měla víc k Pavlovi než ke svému ubytovateli Viktorovi, dokonce se kvůli tomu ti dva poštěkali. „Co myslíš, že je zač?“ – ptal se prý Pavel Viktora posměšně. „A že tě snad miluje...?“

„Stop!“ rázně zavelel kapitán Holický.

Poručíci k němu vzhledli.

„Je tedy pátek,“ vysvětlil. „Dojeli na místo a zapadli do té místní putyky. A na to se podíváme zítra ráno přímo na místě. Ale ještě se ohlédněme. Dejme tomu, že celý ten týden probíhal tak, jak nám vylíčili. Ale odkud se vzala, když se s nimi tehdy v pátek poprvé setkala u nádraží?“

Něco si mohli domyslet.

Pavel totiž vypověděl, že se mu v té první noci na čundru světila, jak bydlela u nějakého dědka, ale protože si moc dovoľoval, sebrala mu v bytě, co se jí hodilo, a utekla. Právě v ten pátek. „Ale možná, že se k němu ještě na chvíli vrátím,“ říkala prý. „A vysolí mi víc, než jen těch pár stovek, co jsem mu našla v prádelníku. Vysolí a bude rád, že je rád – nebo bude mít malér. Jednak jsem mladá, a potom...“ Co „potom“ – to neřekla. Kdy a jak se seznámila s tím starším mužem, to prý také Pavlovi nesdělila a on se na to v té chvíli a ani jindy ptát nechtěl.

„O jaké chvíli to mluvíš?“ zeptali se ho při výslechu.

„Chtěla, abysme si udělali blaho,“ odpověděl Pavel-Mokrá ruka po krátkém zaváhání. „Takhle to řekla, slyšela to snad ve filmu. Ale mně se chtělo po pivu spát a neměl jsem zájem.“

Mohli mu věřit a také nemuseli.

Pavel řekl, že ji vnímal jako holku na toulkách. Naznačovala prý, že před časem odešla z domova, pak byla na internátu, brzy měla kdesi nastoupit, ale místo toho se vydala na cesty. A někde na těch cestách – prolétlo jim hlavou – potkala ne už mladého muže, u něhož chvíli bydlela, potom čtveřici mládců, z nichž třem nabízela blaho, a takhle bloudila a poletovala a nakonec docestovala až k té lesní tůni.

Až k smrti...

Kapitán vzdychl a protáhl si záda. „Běžte se vyspat,“ vyzval poručíky. „Ráno ty kluky naložíme a vyjedeme.“ Sám se ale ze židle nezvedal, protože čekal na zazvonění telefonu.

A dočkal se.

Hlas úředního lékaře MUDr. Tomise sděloval: „Že ta dívka utrpěla údery do hlavy, to bylo jasné už na místě. Teď mohu doplnit, že některé rány – snad ty první – byly zasazeny čímsi kulatým, asi lahví, ostatní kamenem. Údery zasáhly hlavu, krk, ramena, ale ještě po nich patrně žila, možná by ji rychlá pomoc zachránila, ale udusila se v té vodě.“

„Takže se vlastně – utopila...?“

„Dá se to tak říct. Před smrtí měla pohlavní styk, zdá se, že dobrovolný. A také – byla gravidní, druhý měsíc.“

Čekal odezvu, leč nedočkal se.

„Tebe její těhotenský stav nepřekvapil?“ zeptal se MUDr. Tomis.

Holický se zasmál: „Promiň, už mě něco takového napadlo.“

„Kazíš mi radost z práce,“ řekl lékař a zavěsil.

● ● ●

Bylo úterní ráno a o všerejší nález v lesní strži věděl už ve vesnici každý ze sto pěti zdejších obyvatel. Dokonce i hostinský se po vzkazu dostavil s dychtivým výrazem.

„A co si jako, pánové, budete přát?“ zeptal se.

„Otevřít,“ řekl poručík Jílek.

Z výčepu, kde páchlo zvětralé pivo, vyrazily osvobozené mouchy, jiné to štěstí neměly na mucholapce pod lampou bzučela v agónii pořád ještě živá masařka.

„My seděli támhle,“ řekl pak Hafan-Láďa. „Tak se uvelebte přesně jako minule,“ požádal je kapitán.

Po chvíli se shodli. Židle mezi Láďou a Viktorem zůstala prázdná. A také tři na rohu stolu blíž k oknu.

„Tady seděla Romy,“ pohlédl Hafan vedle sebe. „Sem jste tedy dorazili od vlaku v pátek večer. A dál?“

„Co by? Pili jsme pivo. A přisedl si k nám i tady Vladiček.“

Kresta pokynul, hostinského skorosynovec Vladiček zaujal své místo a řekl: „Už tu předtím,“ ukázal, „seděli Vašek Chvojku a Mirek Pařízek, to jsou dva místní kluci, co dělají v lese. Bylo čím dál víc plno a o sesle začala tahanice. Když někdo židli na chvíli opustil, třeba Mirek s Vaškem, kteří šli pryč... a pak i Romy... hned ji někdo sebral.“

„Odešla...? To už nadobro?“ zeptal se poručík Jílek.

„Ale ne,“ mávl rukou Pavel, „zase se vrátila, ale už jako by neměla stání. Venku hráli nějakí kluci na kytaru a pořád tam pokukovala. Tady Viktor se mohl umluvit, jak do ní hučel, aby zůstala s námi... a stejně mu to nevyšlo.“

„Neříkala, že by snad venku viděla někoho známého?“

„To ne,“ řekl Viktor, „ale byla divná a začala mi nadávat. V týdně, kdy neměla kam jít, jsem jí byl dobrý – a teď... Že jsem prý cucák,“ vyhrkl, a protože se mu zdálo, že se Pavel-Mokrá ruka posměšně ušklíbl, hodil po něm: „No vidíš, ty jsi starší, a stejně nezůstala ani kvůli tobě!“

„Ať si zaplaťpámbů šla, kam chtěla,“ vyhrkl Pavel. Zarazil se, když si uvědomil, kam od nich Romy v té noci nenávratně došla. „Kdyby...“ zakoktal se, „kdyby tady kluci věděli...“

Kapitán Holický si vzal volnou židli a sedl si vedle něho.

„A co nevědí, Pavle?“

„Teď už je to vlastně jedno, ne?“ pokusil se vyklouznout.

„Třeba ne,“ namítl kapitán. „Cos věděl ty, a oni ne?“

„Že je Romy v tom,“ řekl.

Viktor na něho zazíral.

„Sama mi to řekla,“ odrazil ten pohled Pavel-Mokrá ruka. „Jak jsme byli v noci spolu. Abych se prý nebál si s ní udělat blaho.“ Nasucho polkl. „Byla prostě v tom. Asi s tím dědkem, u kterého předtím bydlela. Jak o něm tvrdila, že jí bude muset zacálovat mnohem víc než to, co mu čmajzla.“

„Vážně ti to o sobě pověděla?“ chtěl vědět Viktor.

Ušklíbl se: „Vyklouzlo jí to a pak už vyklopila všechno.“

● ● ●

Ti dva místní, kteří s partou chvíli seděli u stolu...

Poručík Kresta si je našel vedle lesní školky, kde mládenci jezdili s traktůrkem. Václav Chvojka vyhlížel jako dobračisko a mluvil trochu přiškrceným hlasem. Ten druhý, Mirek Pařízek, byl pohledný mládenec s obsažnou slovní zásobou. Ženy se od sazeniček naráz narovnaly v zádech, když traktory utichly a mládenci se dali do hovoru s poručíkem.

Chvojka právě říkal: „Kluky od stolu jsme trochu znali, občas sem jezdí, ale děvče, o které vám jde, tu bylo poprvé.“

„A z těch, co byli venku... neznáte nikoho?“

Pařízek pokrčil rameny: „Od vidění možná, ale jak se kdo jmenuje, to ne. Byla už skoro tma...“

„Venku bylo lidstva jak u houpaček,“ přerušil ho Chvojka.

„Dvěře k výčepu dokořán, seděli na schodech, po zemi, na trávě... třeba ta parta s flaškou, vzpomínáš si na ně?“

Pařízek přikývl: „K těm se ona taky přidala. Stála u nich a něco si povídala s jedním klukem.“

„Pak popošla k nám, pamatuješ?“ dořekl Chvojka.

„Mluvili jste s ní? O čem?“ zeptal se poručík.

„Jen tak,“ vysvětlil Chvojka. „Že tam sedíme vevnitř u jednoho stolu... smála se, že si všimla. A taky jsme se zmínili, že já bydlím vedle hospody a tady Míra až za mlýnem. Představila se jako Romy a povídala, že prý se s partou těch kluků jen tak svezla a že někde tady v horách byli už před týdnem. Taky říkala, že ji ti kluci nebaví.“

Pařízek se pousmál. „Jenže se k nim vrátila. A ty za ní. Mě už to ale nebavilo. Zaplatil jsem útratu u pultu a šel jsem domů. A víc opravdu nevím. Ty snad ano?“ obrátil se na Chvojku. „Ty ses tam přece ještě zdržel...“

„Zdržel. Dokonce déle než ona. Jak od nich potom utekla, to jsem tam ještě pořád seděl. Dopadlo to,“ zašklebil se, „moc špatně – pivo se začalo vylepšovat rumem. Tahali mě pak s sebou... šli k někomu do chaty, ale já to vzal domů, tam bylo blíž... bydlím akorát vedle, že jo?“

Měl pravdu.

Chvojkových domek stál u zdi, která tvořila roh hospodského sálu. U vrátek ke Chvojkům trčel k nebi stožár se zářivkou veřejného osvětlení. Bylo opravdu jednodušší jít rovnou domů, než se trmácet někým nocí a tmou. A jak pohodlně, napadlo poručíka Krestu. Překvapivě pohodlně pro mladého kluka, který jenom posedí u piva a pak jde spát jak nějaký pantáta.

● ● ●

Ale pantátové do místní hospody už moc nechodili.

„Hlavně mladí tam vysedávají,“ potvrzovala paní Chvojková poručíku Krestovi přes plot. „A tohle světlo?“ ukázala nahoru na zářivku. „To nám byl čert dlužen! Spát kvůli tomu nemůžu, vrčí to, svítí do pokoje – a co všechno člověk tady vidí, když táhnou z lokálu, to ani nechtějte slyšet.“

Poručík nechtěl slyšet všechno, ale něco přece jen ano.

„Jenže já ten večer nebyla doma. Zašla jsem k sestře, bydlí za kopcem,“ ukázala k hrázi rybníka. „Domů jsem přišla už za tmy, tohle tady,“ hodila hlavou k výbojce na sloupu, „zase jednou nesvítí, to se stává... No jo,“ dodala najednou zaraženě, „nic zvláštního jsem neviděla, ale mladých tu bylo v té tmě dost, je to o strach jít takhle domů, ještě že jsem měla s sebou baterku.“

Poručík Kresta měl pocit, že cosi v té řeči zní s podivnou ozvěnou, dutě, nedopovězeně, podíval se na paní Chvojkovou, ale ta jenom vzdychla: „Že si je víc nehlídají, ty mladé – to je pak hned neštěstí, vidíte.“

● ● ●

„A to se s nikým z vás ani slovem nerozloučila?“

Viktor jenom přikývl.

„Zavinil to Pavel,“ přidal potom. „Začal se do ní strefovat... teď už je mi jasné, kvůli čemu. Nikdo z nás těm jeho poznámkám nerozuměl, ale ona se naštvála. Nadávala nám... všem, mně taky, když jsem ji chtěl uklidnit. Byl z toho u stolu kravál. Všichni se tím bavili... jenom já ne. Říkal jsem jí – Romy, neblbni, jestli chceš, tak se sebereme a vrátíme, budeme jenom spolu... Ale ona najednou vyskočila a utrhla se na mě: S tebou bych toho chytla...! A běžela ven z hospody.“

„A tys za ní nešel?“

„Ale jo. Dohonil jsem ji, chytal jsem ji za ruku, chtěl jsem, aby se vrátila. Vytrhla se mi... a že prý má lepší pozvání, tak nějak to vykřikla a šla pryč.“

„Pozvání...? Neodsekla to jen tak – aby se tě zbavila?“

Skoro až nešťasně pokrčil Viktor rameny. „Co já vím?! Kam by ale mohla jít – jen tak... skoro beze všeho?!“

„Ale šla,“ kývl Jílek a bylo jasné, proč jim tohle vše dosud Viktor neřekl: před kluky z party mu to nešlo z pusy.

„Měl jsem se s ní snad prát?!“ vybuchl. „Popadla tu svou tašku a šla. A venku byla už tma a kdo mohl, tak se stáhnul do hospody nebo šel někam na nocleh... Kam se tak sama chtěla v noci vydat?!“

„Co když nebyla sama?“ nadhodil poručík.

Viktor na něho upřel oči. „A kdo myslíte, že by...?“

„Nevím. Nevracela se třeba na nádraží?“

„Právě že ne! Šla opačně – jako ke hrázi, k mlýnu... Ale kam – vždyť se tu nevyznala?! Skoro za tmy sem s námi přišla a dál než do téhle hospody netrefila... nikdy to tady neviděla za denního světla.“

A nikdy už neuviděla, pomyslel si poručík.

Viktor, zcela v zajetí trýznivých představ páteční noci, řekl udiveně: „Jak mohla trefit tak daleko do neznámého lesa...?“

● ● ●

Zatracený případ, lamentovali kriminalisté.

Umlácená a utopená holka. Nahá – a beze jména. „Odněkud“ přišla jeden pátek do party čtyř mláďenců, „někam“ od nich odešla o týden a pár hodin později. Potkali ji v městské restauraci u nádraží a opustila je ve vesnické hospodě. Hafan, Viktor, Hermelín, Pavel-Mokrá ruka. Tahle parta přijala v noci po onom osudném pátečním večeru pohostinství chaty, která tu stála málem půlstoletí. Už se skoro rozpadala a byla to opravdová chajda, o jaké se dnes již jen zpívají písničky. Černé stěny z půlkulánků, palandy a dřevá podlaha. Majitelem byl starý mláďenec, který ji zapůjčil k užívání dvěma klukům, ti neváhali pozvat čtyři další, a k táboráku před chatou se přitáhly další stíny. Jen ta, co si říkala Romy, z té noci do kruhu světla nevyšla. Zůstala ve tmě, nikým už nespátřena: z neznáma přišla, do neznáma odešla...

Kapitán Holický zlobně odfrkl.

Hezky to zní, to ano, jenomže z neznáma je známa lesní jáma s půlmetrem vody. Od té putyky, kde sice lampu u stropu hustě potentočkovaly mouchy, ale přece jen svítila, od místa, kde ji v tom světle viděli, to bylo do přitmi zapadaného dolíku vzdušnou čarou dvanáct set metrů. Přes kilometr podmáčené louky, polí a neširokého pruhu lesa. Přes kilometr noční tmy. Té prapůvodní a skutečné tmy bez zářivky na konci vesnické uličky, bez petrolejky u vchodu do chaty – i bez živého světla ohně spalujícího smolné větve borovic.

● ● ●

Vesnice, kde se to stalo, žila dál svým nudně potichlým životem. V úterý měli v krámu otevřeno pouze dopoledne, a ženské se tu ze svých roztroušených stavení sešly hlavně proto, aby si mohly popovídat o událostech, které už byly nyní – naštěstí – za nimi. Paní Chvojková nebyla výjimkou. I když se poslední dny necítila jaksi ve své kůži.

A věděla proč.

„Měli by s tím něco udělat,“ říkala jedna ze sousedek. „Nepouštět je sem – pak jsou z toho takovéhle konce! Zabijou holku... ale ona musela být pěkný kvítka, když se s klukama courala bůhvídkde z domu.“

Jiná se souhlasně připojila: „Neporučíte jim, neposlechnou... To není, jako když my jsme se musely podle mámy nebo táty držet stavení a práce, kdepak nějaké toulání.“

Ty můžeš nejlíp vyprávět, pomyslela si Chvojková posměšně, zrovna ty, která se za mlada táhla za kdejakou tancovačkou bůhvíjak daleko!

„Nikdo neví, co je ta zabitá zač,“ zašeptala třetí. „Ukazují její fotku, ale kdo by ji takhle poznal?! Ke všemu s těma...“

Šepot se přerušil.

Ale Chvojková, která také viděla ten obrázek, si mohla v duchu doplnit, co ta za ní nechtěla ani vyslovit: s těma pootevřenými očima...

„Ani by to snad neměli lidem ukazovat,“ usoudil penzista Horák, jediný muž v ženském obklíčení. „Ten strašně bílý obličej a kolem mokré, k hlavě připláclé vlasy.“

Fotografie to byla opravdu hrozná, uvědomila si Chvojková, člověk se tak změní, když... když ho někdo zabije a utopí. Ale kdo vlastně ví, okřikla sama sebe, co se jí stalo, lidi toho napovídají. Třeba spadla do vody a vzala ji slabost. Proč se říká, že ji do té tůně někdo schválně hodil...?!

„Ti, co sem přijíždějí, jsou samí kriminálníci,“ slyšela zezadu. „A všechny naše děti jenom zkazí.“

Všechny ne, užž se chystala říct Chvojková. Náš Věna zkažený není. Práce v lese mu jde a kamarády si umí vybrat. Třeba zrovna Míru Pařízka. Chodili spolu do školy, a i když ten náš jen taktak prošel a Mírovi učení šlo, nikdy si o Vendovi nemyslel, že pro něj není dost dobrý.

A ta dívka...

Bůhvíjak se jí to stalo... nikdo od nás s tím nemá nic společného, nikdo! – a už na to prostě nesmím myslet!

● ● ●

A pak byl znovu pátek: již týden tedy...

Celá ta záležitost jim už svou podstatou lezla na nervy. Romy. Nikdo jí podobný nebyl v seznamech pohřešovaných, nikdo ji nepostrádal. A nic po ní nezbylo: ani občanka, ani kousek prádla, ani ta taška přes rameno, v níž měla asi vše, co bylo její, a kterou si v týdnu vyzvedla z úchovny a potom už tahala s sebou, jako kdyby chtěla být stále připravena na cokoli. Nenašel se ani vražedný nástroj.

Jen to mladé nahaté tělo tu bylo.

A mlčelo.

Stále uvažovali o partě, která k ní měla nejbližší. Zamilovaný Viktor? Či Pavel, jenž se jí vzdal, když se dozvěděl, co s ní je...? Hermelín se svým divným nezájmem o děvčata? A co Hafan, jemuž prý Romy také nabízela blaho, a on odmítl? Nebo z jiného soudku... co ten neznámý starší muž, u něhož snad předtím bydlela a s nímž možná souvisel její nepožehnaný stav? Muž odkudsi, možná z blízka, možná z daleka. Bylo však vůbec možné, aby se ten člověk objevil ve vesnici u rybníka, našel tu Romy, střetl se s ní a umlčel ji? Není to přitažené za vlasy? Anebo... anebo třeba – nějaký jiný dospělý? Probírali chataře i vesničany, objevili mezi nimi jednoho, který se kdysi dostal do problémů kvůli osahávání děvčátek pod zákonem, ale nyní měl alibi v podobě zlomené nohy.

Vyslyšeli všechny, kdo měli nějaké jméno a adresu.

Co ale s tím bezejmenným davem, který sem v té páteční noci odkudsi dorazil a kamsi zase odešel či odjel? Mláďenci s kytarami, s děvčaty, s bagáží na čundr pod širákem? Je pátek: hospoda jich bude zase plná...

Co jiného se nabízelo?

Znovu se vydali na cestu, kterou už znali. „Nechce se mi tam,“ bručel Holický. „Trčet v šenku mezi omladinou! Tam, co mám chatu, je to jiné, do hospody přijdou i lidi, jako jsme my.“ Poručík Karel Jílek byl třicátník a štíhlý, Jaromír Kresta, rovněž poručík, jako by ani nestárnul, ačkoli mu málo chybělo do čtyřicítky. Když se ale jen tak v rozepnutých košilích usadili v hospodě, doufali, že se mezi ostatními hosty začnou ztrácet. Nevyšlo to: všichni okatě zírali k jejich stolu, ale nikdo nejevil chuť družně si přisednout.

„Jdu se projít,“ zamumlal po trapné půlhodině kapitán.

Šel a měl štěstí. Jak tak bloumal po silnici, uviděl přicházet chlapíka s cestovní kabelou v ruce. Ten člověk mu byl nějak povědomý, a on jemu zřejmě taky.

Chlapík vykřikl: „Holouš... Holický! Vojto, seš to ty?!“

Kapitán vydechl. „Pepan Chvojka! Co tu děláš?“

„Já? Já tu bydlím,“ řekl muž a ukázal na dům před sebou.

„A ty...“ zarazil se Holický. „Tys v poslední době nebyl doma?“

„Jezdím po montážích, jsem celý týdn pryč, zrovna šlapu od autobusu. Ale co ty tady u nás děláš?“

„No, to je trochu delší historie.“

„Tak pojď k nám a povíš mi ji,“ rozhodl Chvojka.

Když vešli dovnitř, pohlédla paní Chvojková na manžela a jeho hosta celá zaražená. Za chvíli však už i Chvojka věděl, co se tady událo, zatímco on kdesi makal. Vrtěl udiveně hlavou, hlavně však nad tím, jaké zaměstnání si vybral jeho kamarád z vojny: „Takže u kriminálky jsi, to by mě nenapadlo.“ Ale když se s tím smířil, navrhl celkem přirodně: „Hlídat můžeš i tady od nás, ne? Hospoda je hned vedle, nic ti neutech.“ K paní Chvojkové pak s rázností hlavy rodiny zavelel: „Mámo, přichystej nám něco na stůl!“ A ten stůl stál v rohovém pokoji u okna, odkud opravdu bylo vidět na každého, kdo stál před hospodou, nebo tam přicházel.

● ● ●

Poručík Jílek vstal a zamával nad hlavou rukama.

„Přátelé, chci vás o něco požádat,“ zakřičel.

Z přečpané místnosti se k němu podívaly desítky párů očí. Hostinský se zastavil s osmi půllitry v rukou, uštvaně se rozhlédl, až mu Kresta pokynul, aby pokračoval, jinak by tu snad stál navěky jako modernisticky pokroucená socha. Poručík se mezi tím představil a lokál ztichl.

„Policajti! To je radost!“ vyjekl kdosi.
 „Neutíkejte,“ řekl Jílek těm mezi dveřmi. „Řešíme událost, která se tu stala před týdnem. Někdo z vás nám třeba pomůže. Tím, co viděl, čeho si všiml.“ Vytáhl fotografie: byly už přátelnější, než ty pondělní – tvář tmavovlasé mrtvé dívky stačili upravit. „Pošlete si je mezi sebou,“ podal snímky nejbližším. „Kdo ji zná, mluvil s ní, nebo ji jenom třeba zahlédl, ať to mně nebo tady kolegovi řekne.“

Obličeje proti němu vypadaly v nejlepším případě rozpačité.
 „Co je s tou holkou?“ zeptal se někdo vzadu.

„V pondělí ji kousek odtud našli v lese zavražděnou.“

Ticho.

„Venku seděla parta s kytarou,“ vstoupil do náhle zmrtnělé hry poručík Kresta. „S nimi si prý povídala.“

„To mohli být kluci od Rudly – ale ti dnes nepřijeli.“

Mezi stoly se protlačil vousatý chlapec. „Já na ni tehdy před hospodou narazil,“ řekl. „Vyšla z lokálu, courala se mezi námi a pořád se rozhlížela. Snad někoho hledala. Řekl jsem jí, že jsem ji tu ještě nikdy neviděl. A zeptal jsem se, jak se jmenuje. Odpověděla, že Romy.“

„Máš pravdu,“ přikývl poručík vousáčovi. „Říkala si tak.“

Pár dalších se připojilo s podobným svědectvím.

„Jo, byla tu – ale jako kdyby k nám nepatřila. Už třeba to její oblečení! Nové texasky, blůza, načínčaný vlasy,“ zauvažovalo po chvíli děvče od stolu u vyhaslých kamen. Jílek se na ni podíval a vzpomněl si, že se Viktor zmínil o tom, jak se Romy dala přes týden do pořádku, prý jí to moc slušelo. „Ale v tom, co měla na sobě, to není,“ řekla ještě dívka a upřela na poručíka nazelenalé oči. „Něco takového člověk spíš vycítí. Byla prostě jiná.“

„Co na tom, jaká byla?“ okřikl ji kudrnatý chlapec. „Jenomže teď to vypadá, že jí tu udělal někdo z nás.“

Zvedl se šum protestujících hlasů.

Poručík chtěl cosi namítnout, ale zelenooká ho předešla: „Vždyť ona se tu vyloženě předváděla, proto jsem si jí všimla! Jako by si tu někoho pro sebe vybírala, chápete?“

Díval se do těch dětsky ženských očí a pomyslel si cosi o pocitu vůči škodné v revíru, ale něco mu zároveň říkalo, že tohle děvče má postřeh. A může mít i pravdu.

● ● ●

Ke Krestovi mezitím přistoupil vlasatý mládenec, samá ruka, samá noha: „Říkal jste, že od té své party odešla už za tmy? A že možná mířila k rybníku... tam co je starý mlýn?“

Poručík přikývl.

„Tak jsme ji viděli,“ oznámil. „No... moc neviděli, byla tma. My totiž seděli – já a tři kluci – na hrázi před mlýnem, a slyšeli jsme, že někdo přichází od hospody. Když jsme rozeznali, že je to holka, z legrace jsme na ni i pokřikovali – kam se ženeš, krásná neznámá... tak nějak, znáte to.“

„A ona?“

„Zasmála se a šla dál. Pak jsme zaslechli, jak o kus dál někdo zavola: Tady jsem! A ona se zastavila a pak odkráčeli spolu. Dál – od nás. Co tomu říkáte? Byla to ona, ne?“

„Asi ano,“ vážně přisvědčil poručík.

„Vlastně jsme tedy byli...“ Mládenec zmlkl a hlasitě polkl: došlo mu, že jeho svědectví je něco jako poslední značený bod na mapě. Dál leželo neprobádané území. Vzádu za nimi byla jen noční tma – a také neznámý, který se v ní, v té tmě, k Romy připojil a odvedl ji do lesa, který už nikdy neopustila.

● ● ●

Paní Chvojková si prohlížela vylepšenou fotografii. Obličeje. Tmavé vlasy na čemsi bílém.

„Vypadá, jako by spala. Chudinka!“

Holický k tomu řekl: „Odešla z hospody a nikdo neví kam, podle některých prý kamsi po hrázi... snad jako k mlýnu.“

„Tak jsem ji přece jen potkala!“ vyhrkla znenadání. „Byla to ona!“

● ● ●

Šli po hrázi. A jak se vzdalovali, tichl za jejich zády lomoz hospody, hluk lidských hlasů. V aleji vrb a topolů panovalo ticho letního podvečera. Rybník po pravé ruce se potměně leskl. V dálce svítil oheň před chatou a co chvíli něco pláco

o vodní hladinu. Zastavili se. Cesta se tu dělila. Vlevo dolů, už o něco užší, vedla mezi pár oplocených domků.

„Tady je potkala,“ řekl kapitán skoro šeptem. „a když si paní Chvojková posvítila baterkou, dal si ruku před oči, ale poznala ho. A děvče prý ani neodvrátilo hlavu.“ Otočil se k Chvojkovi: „Kde bydlí?“

„Támhle – jak se svítí v těch dvou oknech.“

„Vrat’ se, jestli chceš,“ nabídl Holický kamarádovi z vojny.

Chvojka přikývl: „Jo, půjdu, když teď už znáte cestu. Takový šikovný kluk... Tohle pro mě není – a tvou práci ti nezávidím, Vojo.“ Mávl rukou. „Zastav se někdy. Rád tě uvidím.“

„Zastavím,“ slíbil.

Pak se obrátil k poručíkům: „Pojďte, ať to máme za sebou.“

● ● ●

Seděl před nimi u kuchyňského stolu a bránil se: „No a co?! Potkal jsem ji, šel jsem s ní kousek, ale potom... jak jsme potkali paní Chvojkovou, tak jsem se stočil domů, a ona šla někam dál. Já se vrátil domů, vid’ mamí?“

Podívala se na něho zoufale nechápavýma očima.

„Vlastně ne,“ opravil se, „nemohla jsi mě slyšet... chodím zadem.“ Obrátil se k Holickému. „Máma mě neslyší, když přijdu později, než ona jde spát. Ale já opravdu šel domů.“

„Proč jsi nám tedy hned napoprvé neřekl, žeš ji potkal, když odešla od těch svých kluků z hospody?“

„Já... já jsem se bál, abyste mě do toho nezatáhli.“

„Tys nám to ale povídal tak, že jsi odešel z hospody dřív, než se pohádala s partou. Říkal jsi, že tě to tam už otravovalo, zaplatil jsi u pultu a vyrazil na cestu k domovu.“

Nešťastně rozhodil rukama. „Ano, to jo, ale pak se mi zdálo, že je brzo jít už spát, a tak jsem se vracel. A potkal jsem ji... dali jsme se do řeči a šli jsme kousek spolu.“

„A proč ne zpátky k hospodě, kde byli všichni ostatní?“

Zaváhal. „Ona někam mířila, když jsem na ni narazil.“

„Viktorovi – to je ten chlapec, co za ní vyběhl a přemlouval ji, aby nešla pryč – tomu řekla, že ji někdo kamsi pozval.“

„O tom nic nevím. Já to nebyl, věřte mi, prosím...“

Kapitán ho přerušil: „Líbila se ti?“

„Co – cože...?“ zablekotal a oči mu létaly. „Jo, to jo.“

„Zvláštní. Líbila se ti. Proč jsi tedy šel najednou domů a ji nechal jít dál někam, kde to neznala?“

„Chtělo se mi spát.“ zahučel, „a už mě to nebavilo.“

Vyznělo to hůř, než to možná myslel, a Holický se neovládl: „A nebylo to až později, co tě to s ní přestalo bavit?“

„Míro,“ ozvala se uplakaná žena, která až dosud nevěřicně zírala, „jestli jsi nevinný – tak pověz, jak to bylo doopravdy. Vždyť jsi nebyl doma skoro celou...“

„Mami!“ Doslova to zařval, aby jí zabránil vyslovit to, co právě naznačila. A znělo to jako výčitka. Pak málem stejně tak křikl i na kapitána: „Musí být u toho?!“

Poručík Jílek vzal ženu kolem ramen a odvedl ji z kuchyně.

„On ne, to přece nemůže být pravda – on ne,“ opakovala mezi dveřmi. „Přece ho tak dobře znám. On je určitě nevinný!“

● ● ●

Mirek Pařízek se však chvíli nato přiznal.

Jak byl s Vaškem Chvojkou venku před hospodou, jak naražili na Romy – a když s ní osaměl, navrhl jí, že by mohla jít spát k němu, bydlí totiž v části domu sám. Smála se tomu, ale neřekla ne. Čekal na ni potom u hráze a už myslel, že nepřijde. Ale dostavila se a šli spolu dál, ptala se, kde bydlí a jak se živí, a necukala se, když ji líbal a trochu si i sáhl. Když však na ně cestou posvítila paní Chvojková, vedl ji raději pryč od rozcestí a stezky k jejich domku.

„To jsme si neujednali,“ říkala v lese. „Kam mě to táhneš?“

Ale smála se, a ten její smích se mu líbil. Zatím. Leželi pak v trávě, svlékl ji – a ona se nebránila. Dokonce chtěla blaho, jak říkala, opakovat. Jenže potom prý řekla: „Ženská pozná, když z toho něco bude. A já teď cítím, že mě nebudeš moci opustit.“ A chtěla, aby šli k němu domů a řekli, že se vezmou. Prvně si z toho dělal legraci a myslel si, že je namazaná. Pili totiž předtím i potom víno z láhve, kterou měl s sebou. Nedala se však odbýt, připomínala, že ještě není plnoletá, zatímco on už je dospělý, a jestli s ní něco měl, mohl by za to sedět, stačí, když

holka řekne, že ji dostal násilím. Když si ji ovšem co nejdříve vezme, bude všechno v pořádku.

Pak už se prý našel.

„Tak ty mě chceš vydírat... něco na mě nahrát?!“ vykřikl.

A vztekla ji udeřil lahví. Trefil ji do hlavy, ale moc silná rána to být nemohla, protože sice upadla, ale hned zase vstala. Kdyby mlčela, nechal by ji asi odejít. Ale ona běžela pryč a křičela, že to na něj poví a nadosmrti ho zavrou. A tak popadl poblíž ležící kámen a udeřil. A znovu. Vší silou nahromaděného vzteku, který jím lomcoval.

Pak už asi neřekla.

Ale to neřekl. To si ti tři, kapitán a dva poručíci, kteří mu naslouchali, pouze domýšleli.

● ● ●

A potom už nebyl pátek, ba ani sobota či neděle. Mirek Pařízek měl za sebou první víkend v cele vyšetřovací vazby, a protože o chodu věcí nic nevěděl a také ztrácel přehled o čase, po celou tu dobu vzhlížel ke dveřím a čekal, kdy pro něho přijdou a bude se pokračovat ve výslechu. Dokonce si i nějaké věty na ospravedlnění svého činu v duchu připravil.

Poslali si pro něho až v úterý.

Zase u toho byli ti tři, které znal, ale už se to nepodobalo pátečnímu večeru u kuchyňského stolu, nyní mu vykali, oslovovali ho příjmením, zapisovatelka zaznamenávala každé jeho slovo, a také nechtěli slyšet jeho přichystané věty a rozjímat s ním o mře viny či nevin.

„Jak jste naložil s tělem a věcmi děvčete, které jste zabil?“

„Ale já...“

„Odpovězte!“

Kapitánův ostrý tón ho vyděsil. „Vlastně jsem prvně z toho místa... utekl. Až pak jsem se vrátil, ležela na zemi nahá, nechtěl jsem ji tam takhle nechat a vzpomněl jsem si tedy na tu tůň. Kus jsem ji nesl, ale bylo to... divné... ten dotek jejího těla, položil jsem ji tedy a táhl...“

„A dál?“

„Posbíral jsem její prádlo i oblečení a vše jsem nacpal do brašny, kterou nosila přes rameno. I tu naplň rozbitou láhev od vína jsem tam dal. A taky jsem hledal a našel...“

Zaváhal, když si uvědomil, že příliš podrobně popisuje mazání stop, ustoupit však nebylo kam, protože Holický doplnil větu za něho: „Ten kámen, že? Kam jste to všechno odnesl?“

„Hlouběji v lese je vytěžený pískový lom, čundráci si tam dělávají táborák. Tentokrát tam ale nikdo nebyl. Kámen jsem zahrabal do písku a láhev rozbil o šutry. Pak... pak jsem nanosil do ohniště klacky a zapálil je. A do ohně jsem všechny ty věci naházel.“

„Prohlédl jste předtím obsah její brašny?“

„Jenom zběžně. Měla tam něco na sebe, prádlo, snad taky svetr.“

„A co občanský průkaz? A třeba peníze?“

„Trochu drobných, snad kolem stovky, ty jsem si... vzal.“

Vojtěch Holický netrpělivě poposedl: „A občanka?“

„No... jistě, byla tam.“

Kapitán už málem vybuchl, ale pak mu došlo, že Mirek Pařízek, dvaadvacetiletý, nikoli hloupý kluk, který dosud neklopýtl a teď se jim přiznal ke všemu, co ve zběsilé smrti jednoho letního večera spáchal, a co mu provždy změnil život, se podivným hnutím myslí ostýchá připustit, že zabil někoho, koho zřejmě ani neznal jménem. Pravým jménem.

„Nahlédl jste do té občanky?“ zeptal se a čekal zápornou odpověď.

„Nahlédl,“ překvapil ho Pařízek.

„No a co...?“ vyjel na něho kapitán a k překvapení obou tiše naslouchajících poručíků mu nečekaně odkryl karty: „Pochopíte, že potřebujeme určit její totožnost, člověče!“

„Já vím,“ kývl. „Jenže v tom vám nepomůžu. Nahlédl jsem, ale nebylo pořádně vidět, jen od toho ohně. A já se chtěl mrknout pouze na fotografii: jestli si je na ní podobná.“

Holický unaveně shrnul: „Takže máme uvést do protokolu, že její jméno jste si v tom průkazu, který jste měl v ruce, ani nepřečetl?“

„Ano. Podíval jsem se na fotku a hodil jsem občanku do ohně.“

„Proč?!“

Zvedl oči od stolu a podíval se do tváře kapitánovi a pak i oběma poručíkům a zapisovatelce, jako by je všechny přesvědčoval o své pravdě. „Nevím – opravdu nevím. Přísahám... musíte mi to věřit... já se o ní nic víc snad ani nechtěl dozvědět. Stačilo mi, co předtím sama o sobě řekla.“

„A co – řekla?“

„Že se jmenuje Romy.“

● ● ●

Kdeže bylo tehdy, v půli šedesátých let, kdy se příběh odehrál, neteplé-nestudené léto! A léto zvané babí? – nikdo si jeho příchodu a odchodu nestačil povšimnout. Nastoupil podzim s plýskanicemi a mlhou. Minimordparta kapitána Holického se věnovala docela jiným záležitostem, dařilo se jim i nedařilo, ale občas se myšlenky k tomu, co pod erbovním znamením Romy stále viselo ve vzduchu jako trochu jejich prohra, zatoulaly třeba i proti jejich vůli. Štvalo je, že v jistém slova smyslu byli stále na počátku: u mrtvé dívky, nahé, těhotné a beze jména. A to tak asi provždy zůstane: že Mirka Pařízka potká to, co by se sice v historii zločinu a trestu nestalo poprvé, leč i tak to představuje výjimku. Bude souzen za vraždu neznámé osoby. Zkrátka je to štvalo. Skoro stejně jako to mizerné počasí! „Dny spíš k umírání než k životu,“ hodnotil ten čas poručík Karel Jílek. Nezdálo se však, že by se k něčemu podobnému chystal, naopak velmi ožil, když se mu telefonicky ohlásil jeho kolega z Moravy, s nímž před časem absolvoval školení a přátelsky si tam padli do oka.

„Copak, copak?“ zeptal se.

„Karle, asi by sem někdo od vás měl zajet. Když to budeš ty osobně, budu rád,“ vážně promluvil poručík Richard Hlinka, a neznělo to jako pozvání na tah. „Máme tu sebevraždu... a když jsme si věci oťukli, vychází leccos najevo. Ten pán měl slabost pro mladé docšky a... no, to je složitá historie k povídání na dálku. Ale vy jste před časem dali do oběhu pátrací relaci o holce, kterou zamordovali někde v lese a vy neznáte její totožnost...“

„Romy!“ vykřikl Jílek. „Co s ní má ten chlap společného?“

„Psal si o těch svých srandičkách něco jako deník. A to jméno... Romy... se tam párkrát vyskytuje.“

„Díky, Říšo,“ utál ho Jílek. „Za chvíli se ti ozvu.“

Splnil slovo: ozval se během dvaceti minut. A o hodinu později se spolu s Krestou vydal na cestu.

● ● ●

Roztřesené písmo ve školním sešitě s ručně číslovaným záhlavím postrádalo rovnováhu a přiopile se kymácelo ze strany na stranu. „Moje Romy mi utekla!!!“ stěžoval si pisatel na straně 19 a nešetřil vykřičníky. „Ještě k tomu na mě byla moc zlá a ukradla mi peníze. A přitom se za ni paní H. osobně zaručila. Nikomu nemohu věřit! Všechno je smutné! „Zatímco o něco dřív, na straně 11, si zapsal něco zcela jiného: „S Romy se mám báječně a usmívám se, kudy chodím. Chci, aby to tak už zůstalo.“ Nezůstalo to tak, a proto na jednu z posledních popsaných stránek svého deníku – označil ji číslem 37 – třiašedesátiletý Evžen Karlík, pošťák ve výslužbě, zaznamenal: „Často vzpomínám na Romy. Jak asi žije? Proč u mě nezůstala?! Copak ji něco chybělo? Nikdo ji nedokáže nahradit, ani Věra, která občas zajde a je milá, jenže Romy to není a nebuď.“ Tučně podtrhl její jméno a zopakoval předchozí myšlenku: „Proč u mě, proboha, nezůstala?“

Dočetli a vrátili sešit tomu, kdo jim ho zapůjčil.

„Víckrát se o Romy nezmiňuje,“ řekl poručík Hlinka. „Škoda, že nedával k zápisům data. Ale leccos se dá odvodit – zapisoval si třeba příjem penze. Podle toho k němu Romy přišla v půli června, a opustila ho zhruba o měsíc později.“

„To sedí,“ kývl Kresta, „nějak se pak dostala k nám a potom...“

Nedopověděl.

Všichni tři, kteří se teď skláněli nad deníkovým sešitem muže, jenž si před několika dny nasypl do čaje tolik zklidňovacích prášků, že mu to v těle spolehlivě zastavilo vše, co se má hýbat, věděli, jak to bylo s Romy potom.

„Kdo je to Věra, a kdo ta paní H.?“ zeptal se Jílek.

„Věra je děvče z domu, kde Karlík bydlel,“ odpověděl Hlinka. „Patnáct let, tělesně už dost vyvinutá, žačka zvláštní školy.“

Přiznala, že k němu občas zaskočila, ukázala mu, jak vypadá nahatá holka a možná pro něho udělala i něco víc. Dával jí za to stovku. Byl prý na ni hodný, nic nevyžadoval násilím... a jestli se v tom, pánové, hodláte porochnit, tak jsme z ní vytáhli, že jako mužský ještě docela fungoval.“

Asi jo, pomyslel si Jílek – když přivedl Romy do jiného stavu, byl-li to opravdu on, kdo tak učinil.

„A paní H.?“ připomněl Kresta.

„Magdalena Holá. Ženská z baráku u dálnice, má tam kiosky s občerstvením, trochu světská – a s kdekým se zná. Podle nás překupnice, kuplířka a bůhví co ještě. Pije nám krev, ale nic kloudného se nepodařilo jí dokázat. Věděla o Karlíkovi své a tak k němu tu a tam poslala holku, ke které se u dálnice přichomejtla a již chyběla střecha nad hlavou. Činila tak, dle jejích slov, čistě z dobromyslnosti. Víc jsme z ní...“

Říkal to pomalu a trochu se usmíval: Jílek pochopil, že jeho kamarád má v rukávu nějaký trumf.

„Nech toho!“ přerušil ho. „Co řekla k Romy?“

„Prý ji k jejímu kiosku dovezl řidič, kterého Romy předtím stopla, a on už pak odbočoval stranou. Holá se s ní zapovídala, na čas Romy zůstala u ní, pak byla u Karlíka, odkud se po čase zase vytratila neznámo kam.“

„Jak jí Holá říkala?“

„No jak, přece jako každý – Romy.“

Poručík Jílek se pohnul na židli: „Štveš mě, Říšo!“

„No dobrá,“ řekl Hlinka a sáhl do kapsy. „Opravdu jí Holá říkala Romy, ale jednou jí také nakoukla do občanky a něco si z ní opsala. Už kvůli věku té holky, je to mazaná ženská a ví, co se smí a nesmí. Tady nám to přinesla na papírku.“

Sáhli s Krestou po tom lístku oba najednou, Jílek byl rychlejší.

● ● ●

Jitka.

Jitka Hudečková.

Sedmnáct a tři čtvrtě roku.

Dívka z rozpadlé a ctnostmi neoplývající rodiny, odkud už několikrát uprchla a vždy se tam z nouze vracela, teď před létem však odešla z domova, který domovem nebyl, s úmyslem již se nikdy nevrátit. Těžko odhadnout, jak si ten nenávrat představovala, dopadl však tak, jak dopadl. Nikdo ji nepostrádal, rozvedený otec myslel, že je u matky, rozvedená matka se domnívala, že je u otce. Setkali se až ve chvíli, kdy jim úředně sdělili, že odtědka už se o dceru tak ani tak starat nemusejí.

● ● ●

Říkala si Romy a jmenovala se Jitka.

Jaké by asi, napadlo kapitána Vojtěcha Holického a zastyděl se za nesmyslnost té myšlenky, jak by asi pojmenovala své dítě, pokud by je stála donosit?

Cítili to tak: teprve teď byl případ u konce, až nyní to byla tečka. Mrtvé, nahé, těhotné dívky vrátili to jediné, co jí mohli dát – její jméno a tím i právo na důstojný pohřeb.

„Jitka...? Ne, ne... Romy k ní víc sedělo,“ řekl však mladý muž, kterého se to v nezanedbatelné míře týkalo.

Mirek Pařízek.

Její vrah.

DOMÁCÍ NÁSILÍ V BIOGRAFIÍCH OBCHODOVANÝCH ŽEN

(Text zazněl koncem roku 2006 na 9. ročníku konference o. s. Pomoc ohroženým děťom „Psychológia obete domácího násillia“ v Senci u Bratislavy.)

Domácí násilí a obchodování se ženami jsou témata, o kterých je možné diskutovat z perspektivy různých profesí a v mnohých kontextech. Auditoriu 9. ročníku konference Psychológia obete domácího násillia nabízím reflexi zkušeností z pohledu sociální pracovníce organizace La Strada ČR.

I z tohoto pohledu lze najít mnoho styčných ploch v práci s obchodovanými ženami, ženami, které prožily domácí násilí; např. některé z organizací, které pracují v oblasti prevence obchodování s lidmi, vznikaly společně nebo jako projekty nevládních neziskových organizací pracujících s tématy genderové podmíněného násillia, pomoci zneužívaným ženám, rovných příležitostí apod. La Strada vznikla před více než 10 lety jako projekt společnosti proFem, která se zabývá problematikou ženských lidských práv.

Pro tuto prezentaci jsem našla inspiraci v životech žen, které byly či jsou klientkami La Strady. V životních příbězích žen jsem se zaměřila na momenty, kdy musely čelit domácímu násillí či situacím, které mají významné shodné znaky.

Příspěvek se skládá ze tří částí. V první části bych se s chtěla podělit o informace, které se vztahují k činnosti organizace La Strada; stručně se také zastavím u definice obchodování s lidmi. Tento krátký úvod považuji za důležitý proto, abych vám přiblížila kontext, ve kterém se jako sociální pracovníce setkávám s našimi klientkami, a situace, kterými obchodované ženy prošly.

Druhá část je věnovaná životům klientek a epizodám domácího násillia, které prožívaly. V závěrečné části příspěvku jsou zmíněny ty momenty v práci s obchodovanou osobou, které se liší od problematiky domácího násillia.

LA STRADA ČR, OBCHODOVÁNÍ S LIDMI

La Strada ČR, o. p. s. je nevládní nezisková organizace, která působí v oblasti prevence obchodování s lidmi v ČR. Jako samostatná organizace je součástí stejnojmenného mezinárodního sdružení La Strada působícího v devíti zemích Evropy – Belorusko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Česká republika, Makedonie, Moldávie, Nizozemí, Polsko a Ukrajina.

La Strada působí ve třech vzájemně propojených oblastech:

- prevence a vzdělávání
- sociální pomoc
- advocacy/lobby.

V oblasti **prevence a vzdělávání** se La Strada věnuje především šíření informací o obchodování s lidmi, rizicích, která tato oblast přináší a možnostem, jak jim předcházet. Preventivní a vzdělávací působení směřuje k rizikovým skupinám a odborné veřejnosti, která se ve své práci s ohroženými skupinami či s obchodovanými osobami může setkávat.

Sociální pomoc je poskytována osobám, které se dostaly kvůli praktikám užíváním obchodníky s lidmi do obtížné životní situace. Zahnuje komplex profesionálně poskytovaných služeb, které pomáhají překonat situaci vzniklou při obchodování s lidmi a umožnit jim návrat do běžného života.

V rámci prevence a sociální pomoci La Strada provozuje také **INFO a SOS** linku, kde je možné získat nejen preventivní či další informace, ale i požádat o pomoc.

Činnost v oblasti **advocacy a lobby** vychází zejména z poznatků získávaných praxí v oblastech prevence a sociální pomoci a sledováním situace na mezinárodní i na národní úrovni. Cílem je především zlepšení pozice

CITY DRSNĚ POLÁMANÉ

(potenciálně) obchodovaných osob a prosazování jejich práv. Aktivita se realizují ve spolupráci s nejrůznějšími subjekty na úrovni státní správy a samosprávy, s médii a nevládními národními i mezinárodními organizacemi.

Veškerá aktivita organizace vychází z principů respektu k lidským právům, principu rovných příležitostí, nediskriminace a empowermentu.

OBCHODOVÁNÍ S LIDMI

První právně závaznou definici obchodování s lidmi přinesl v roce 2000 tzv. Palermský protokol (Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi), který doplňuje Úmluvu o mezinárodním organizovaném zločinu přijatou v italském Palermu.

Pod obchodováním s lidmi se dle tohoto dokumentu rozumí „*najímání, přepravování, převádění, přechovávání nebo přijímání osob na základě vyhrožování, použití síly či jiných forem nátlaku, pomoci únosu, podvodu, lži či zneužití moci nebo bezmocnosti osoby, případně poskytování či přijímání finančních prostředků či jiných výhod k získání souhlasu osoby, která má v moci jinou osobu, s úmyslem tuto osobu zneužívat. Zneužíváním se mimo jiné rozumí využívání jiných osob k prostituci či jiným formám sexuálního zneužívání, nucená práce či služby, otroctví či praktiky podobné otroctví, útisk nebo odjímání orgánů.*“

Tento dokument však doposud nebyl Českou republikou ratifikován.

Na území ČR upravuje definici obchodování s lidmi trestní zákon. Od roku 2004, kdy bylo ustanovení paragrafu Obchodování s lidmi rozšířeno, se jeho obsah téměř shoduje s Palermskou definicí.

Tolik krátký exkurz do teorie. V praxi lze poměrně složitou definici zjednodušeně chápat jako přemísťování lidí pomocí nátlaku za účelem vykořisťování.

Jaká je tedy situace obchodovaných osob? Obchodované osoby jsou drženy vyhrůzkami nebo fyzickým násilím na nějakém často od domova vzdáleném místě nebo v cizině, jsou nuceny k práci, kterou by dobrovolně nevykonávaly, nebo v podmínkách, které by pro ně byly za běžných okolností nepřijatelné. Často se stává, že za práci nedostávají žádnou nebo jen velmi malou mzdu, musejí pracovat dlouhé hodiny bez možnosti odpočinku, s minimálním přísunem stravy. Cílem obchodníků s lidmi je kořistit z jejich práce.

Obchodování s lidmi má mnoho forem. K vykořisťování, které je důsledkem obchodu s lidmi, může docházet:

- v sexuální průmyslu včetně prostituce
- při práci v domácnosti
- při práci v sektorech, jako je zemědělství, stavebnictví, potravinářský průmysl, spotřební průmysl (např. šicí dílny)
- při sňatcích, kdy je nevěsta „koupena“ svým manželem ať již přímo od rodiny či prostřednictvím inzerátu
- v dalších prostředích (např. děti jsou nuceny žebrať pro osoby, které je „vlastní“).

La Strada ČR poskytuje služby ženám i mužům obchodovaným do zmínovaných sektorů či nuceným pracovat v prostituci.

Převážnou většinu klientely organizace tvoří ženy, které byly vykořisťovány v prostředí prostituce.

Můj příspěvek čerpá právě ze životů Česek i cizinek, které byly nuceny po nějakou dobu pracovat v prostituci proti své vůli či za podmínek, se kterými nesouhlasily a které nemohly ovlivnit.

DOMÁCÍ NÁSILÍ V BIOGRAFÍCH OBCHODOVANÝCH ŽEN

Od ledna roku 2005 do poloviny října 2006 poskytla La Strada komplexní služby 50 ženám. Ze studia spisů či z konzultací s klientkami se podařilo zjistit, že z tohoto počtu žen má za sebou zkušenost s domácím násilím či s podobnou situací 15 žen. Nemusí se jednat o konečné číslo, protože La Strada prožité domácí násilí ve svých statistikách neeviduje.

Z příběhů, které vyprávěly sociálním pracovnícům naše klientky, se dá vysledovat několik životních epizod, které je možné definovat jako problematiku domácího násilí, či mají velmi podobné znaky. Jedná se o:

- domácí násilí – motiv k migraci ze země původu či z domova,
 - domácí násilí ve vztahu partner/manžel a partnerka/manželka, které vyústilo v nucenou prostituci
 - domácí násilí ve vztahu pasáka/lover boye a ženy
- Souvislosti či styčné plochy mezi domácím násilím a obchodováním s lidmi by bylo zajímavé zkoumat rovněž v oblastech fenoménů jako
- nevěsty na inzerát (Mail Order Brides)
 - prodej nevěst

S těmi se však La Strada ČR ve své praxi nesetkala.

DOMÁCÍ NÁSILÍ – MOTIV K MIGRACI ZE ZEMĚ PŮVODU ČI Z DOMOVA

V dostupných materiálech se bohužel nepodařilo nalézt specializovanou studii, která by zkoumala souvislosti a průniky domácího násilí (dále DN) a obchodování s lidmi (dále OSL). DN se však mnohdy uvádí jako jeden z důvodů k opuštění domova a bývá často v přímé souvislosti s příčinami obchodování se ženami. Tyto údaje také potvrzují zkušenosti některých La Strad.

V příběhu, který může vypadat např. jako ten Nadji, bylo dlouhodobě prožívané domácí násilí hlavním motivem k opuštění domova s nadějí na získání finančních prostředků na samostatný život.

V den, kdy Nadja utekla z bytu před svým násilnickým manželem, se kterým žila pět let, potkala ve městě svoji bývalou spolužačku. Ta, poté co vyslechla její příběh, jí nabídla práci v zahraničí. Nadja neviděla jinou možnost, než nabídku přijmout. V minulosti se snažila několikrát manželovi i se svými dvěma dětmi utéct; manžel ji vždy našel a jeho útoky byly pak ještě agresivnější.

Vzhledem k tomu, že Nadje manžel od jejího posledního útěku zadržoval doklady, nabídla jí bývalá spolužačka, že zařídí také pas a vízum. Ještě ten den Nadja zavolala své matce, aby se o děti po dobu Nadjina pobytu v zahraničí postarala.

Když přicestovala Nadja do Kyjeva a setkala se s lidmi, které jí doporučila bývalá spolužačka, zjistila, že letenka i pas byly vystaveny na cizí jméno. Nadja však nechtěla cestovat na cizí pas. Ohradila se. Osoby, u kterých byla ubytovaná a které obstaraly doklady, jí okamžitě začaly vyhrožovat. V ten den se také Nadja dozvěděla o dluhu, který údajně vznikl cestou do Kyjeva. Vzhledem k tomu, že „zprostředkovatelé“ věděli od Nadjiny spolužačky, kde bydlí její děti, neodvážila se nakonec odmítnout.

Nadje byly nabídnuty služby La Strady až ve vazbě pankrácké věznice, kde byla držena za používání falešných dokladů. Při jedné z razíř v nočním klubu ji totiž zadržela policie.

V současné době, po zhruba dvou letech spolupráce s La Stradou, žije Nadja mimo Prahu se svým novým přítelem. La Strada jí pomáhá zajistit rozvod na Ukrajině a svěření dětí do péče.

Domácí násilí bylo motivem k odchodu z místa bydliště také u českých klientek. Příběh může vypadat jako ten Ivin.

Poté, co Iva utekla od svého agresivního manžela, potkala v azylovém domě ženu, která jí nabídla přes známého zprostředkování práce. Vzhledem k tomu, že Iva z azylového domu musela z důvodu porušení pravidel odejít, odcestovala s tímto mužem do Teplic. Tam měla pracovat jako tanečnice. Muž ji však prodal manželskému páru. Iva pro manžele, kteří ji poskytovali bydlení a stravu a především jí slíbili ochranu před manželem, pracovala dle svých slov v prostituci víceméně dobrovolně. Pracovníci La Strady si však později stěžovala, že dostávala minimální finanční odměnu a musela pracovat „od rána do noci“.

O možnosti spolupráce s La Stradou se dozvěděla od policie, která ji zadržela při provozování prostituce. Zejména v prvních dnech, kdy byla ubytována v azylovém bytě La Strady, nechtěla Iva zůstat sama. Po příchodu do bytu vždy pečlivě a s velkou úzkostí prohlížela zákoutí i skříně v bytě. Bála se, že ji manžel vyhledá a bude se muset vrátit domů.

Kdybych pátrala ve spisech z předchozích let, předpokládám, že bych příběhů, kdy bylo domácí násilí jedním z krůčků na cestě do nucené prostituce, našla více. Tuto domněnku podporuje také zjištění publikované ve studii London School of Hygiene & Tropical Medicine Ukradené úsměvy. Studie se zabývá zdravotním stavem obchodovaných žen. Z prezentovaných výsledků vyplývá, že více než polovina (60%) žen, které byly obchodovány do prostředí sex byznysu, případně domácích prací, má zkušenost s některou z různých forem násilí. Několik ze sledovaných žen uvádělo také zkušenosti se sexuální násilím po 15 roce věku, a to ze strany některého člena rodiny či partnera.

DOMÁCÍ NÁSILÍ VE VZTAHU PARTNER/MANŽEL A PARTNERKA/MANŽELKA, KTERÉ VYÚSTILO V NUCENOU PROSTITUCI

Mezi klientkami La Strady byly také ženy, které byly nuceny k prostituci svým manželem či životním partnerem. Do poskytování sexuálních služeb byly donuceny v některých případech po několika letech, kdy čelily stupňujícímu se domácímu násilí. Nucená prostituce se tak stala dalším násilným aktem páchaným na těchto ženách.

Pro ilustraci nabízím příběh Šárky. U žen, které měly podobnou zkušenost, může spolupráce s La Stradou končit stejně jako některé příběhy žen, kterým poskytují služby organizace pracující v oblasti domácího násilí – vrátí se domů k manželovi s nadějí, že se situace snad zlepší a děti budou moci žít s oběma rodiči.

Šárce bylo 20, když požádala prostřednictvím romské poradkyně o služby La Strady. Šárka byla vdaná, byla matkou dvou dětí (1,5 a 0,5 roku).

Šárka znala svého muže od dětství. V době, kdy se vdávala, byla mladá, zamilovaná a neměla žádné zkušenosti. Její rodina ji dle jejích slov již tehdy varovala, aby si Michala nebrala, jí se však zdál hodný.

Spolu s manželem se odstěhovali do vesnice nedaleko hranic, kde obývali část chátrajícího domku. Manžel sliboval, že bude pracovat, práci si dokonce na čas našel. Vzhledem k tomu, že často pil, dlouho pracovat nevydržel. Šárka se snažila z dávek a občasných příspěvků od rodiny připravit domek na příchod dítěte. .

Po narození dítěte manžel začal více pít a hrál na automatach. Šárka živila dítě i manžela z dávek a jídla, které dostávala od rodičů. Manžel jí však vyčítal, že moc utrácí a začal jí brát peníze. Mnohdy jí bil, své chování zdůvodňoval tím, že je to její vina, „zbytečně ho vytáčí“.

Když bylo Šárčině dceři asi pět měsíců, manžel jí navrhl, aby šla na „trasu“. Šárka nejprve odmítala. Zhruba za týden se rozhodla, že půjde; doufala, že vydělá na jídlo a potřeby pro dítě. Když Šárka pracovala na trase, dítě bývalo u manžellových rodičů. Manžel ji neustále hlídal; když měla menstruaci či byla po dlouhém dni unavená a nechtěla pracovat, vyhrožoval jí, že jí dítě vezme. Šárka se bála, že manžel své výhrůžky vyplní. Stále však doufala, že manžel „chce dobré“ pro její dítě, jak jí často opakoval. Z počátku se také Šárka styděla rodině svěřit, později, když ani manželova rodina neschvalovala jeho chování, začala přemýšlet o tom, jak situaci řešit.

V době, kdy čekala druhé dítě, rozhodla se Šárka, že půjde na potrat. Nechala přepsat dávky na matku, která vychovávala její dceru. Když se vše manžel dozvěděl, zbil Šárku, vyhrožoval jí smrtí, a přestože tvrdil, že dítě není jeho, k lékaři na potrat ji nepustil.

V té době si manžel začal vodit domů prostitutky z trasy, se kterými měl za přítomnosti Šárky a později i jejich dcery pohlavní styk.

Nejtěžší období v životě Šárky přišlo v době, kdy byl manžel ve výkonu trestu. Tehdy se starala o děti, nemusela na trasu. Manžel jí z vězení sliboval, že se změní. Často přemýšlela, že se nechá rozvést, romská poradkyně jí nabízela pomoc. Za to, že uvěřila manželovým slibům, se dnes Šárka stydí, „ví, že to nikdo nepochopí“, ale přes všechno, co se stalo, byl otcem jejich dětí a měla ho ráda.

Po návratu manžela z vězení se však všechno opakovalo. Násilí bylo častější. Šárka často plakala a obviňovala se, že manželovi uvěřila.

Do La Strady se Šárka rozhodla odjet poté, co jí „sociálka vzala děti“ – stalo se to tak, že policie děti našla v autě manžela, když v noci hlídal Šárku na trase.

Ten den se Šárka chtěla zabít, když stála u okna, přišel manžel domů. Protože jí už na ničem nezáleželo, utekla k rodičům, kteří se spojili s romskou poradkyní.

V La Stradě byl pro ní nejtěžší pobyt v AB, kde v té době byla jedinou ubytovanou klientkou. Nikdy předtím nebyla sama, v noci nemohla spát, měla strašné sny. Stále se bála, že ji manžel v Praze vyhledá. Domů se vrátit nemohla, bála se, že by ohrozila svoji rodinu. Myšlenky na sebevraždu se jí vracely. Velmi se jí stýskalo po dětech a po rodině.

Zhruba po týdnu pobytu v La Stradě Šárka zavolala na SOS mobil La Strady. Stísněným hlasem sdělila, že musí jet domů. Své rozhodnutí nezměnila ani po osobní konzultaci s pracovnící La Strady. Sdělila, že se napřed vrátí k rodičům a poté k manželovi a pokusí se získat děti zpět. Dle svých slov si uvědomila, že před situací nelze utíkat. Přestože manžela nepředělá, pokusí se mu postavit. Udělá vše pro to, aby děti měly rodinu....

Vztah, který by se dal nazvat závislostí, a naděje na změnu chování násilnického partnera spojuje ženy s příběhem podobným tomu Šárčinu, a s osudy některých žen, jejichž příběhy jsou popsány v následujícím oddíle.

DOMÁCÍ NÁSILÍ VE VZTAHU PASÁKA/LOVER BOYE A ŽENY

Na úvod mi dovolu, abych stručně vysvětlila slovní spojení „lover boy“, pro které prozatím neexistuje český ekvivalent.

Zejména z Nizozemí přicházejí informace o rizicích tzv. lover boy fenoménu. Scénář této formy obchodování, kterou mi popisovaly kolegyně z Nizozemska, je vždy podobný – mladý muž se seznámí s dívkou, zahrne jí pozorností a dárky, získá její lásku. Později ji motivuje k tomu, aby s ním odcestovala mimo místo svého bydliště; tak je žena připravena o svoji podpůrnou síť a mnohdy jsou narušeny vztahy s rodiči. Následují různé záminky či psychický nátlak zneužívající ženin vztah k muži. Záminky, lži či nátlak vždy směřují k tomu, aby žena začala vydělávat finální prostředky prostitucí. V tomto kontextu se objevuje jak psychické, tak většinou později i ekonomické a fyzické násilí. U lover boy fenoménu se nemusí vždy jednat o transport ženy do ciziny; tato forma obchodování je mnohdy realizována v rámci jednoho státu.

Nejsem si jista, zda se situace, ve které se tyto ženy nacházejí, dá nazvat domácím násilím. Dle informací, které jsou známe z praxe jak v Nizozemsku, tak i v ČR, mají tyto vztahy mnohé podobné či shodné znaky jako domácí násilí – osoby jsou spojeny intimním vztahem, v některých případech mají spolu děti, násilí se neomezuje na jednu epizodu, trvá dlouhodobě, ataky se opakují a mezi ataky jsou fáze slibů, usmířování, plánování společné budoucnosti, agresivita útoků se stupňuje, násilí probíhá „za zavřenými dveřmi“ a mezi obětí a agresorem/pasákem je nerovné postavení. Hlavním rozdílem z mého pohledu je, že jednání agresora/pasáka má jasný a předem promyšlený ekonomický motiv. O podstatě vztahu k ženě se lze pouze dohadovat.

Tuto kategorii bych ráda ilustrovala částí příběhu, který začal odlišně, než je obvyklé u loverboy fenomenu. Další události se však odvíjely v intencích této kategorie.

Janu odvezl z trasy, kde pracovala pro svoji pasačku, muž jménem Pepík. Když nastupovala do auta, předstíral, že chce koupit její služby. Jana měla velký strach a tak první noc v mužově bytě svolila k pohlavnímu styku. Později, jak vyprávěla, byl Pepík velmi milý, nenutil ji chodit na trasu jako pasačka, u které pobývala a která jí hlídala děti. Po dětech se Janě velmi stýskalo a měla strach, kde jsou. Pepík Janě neustále sliboval, že si je bude moci vzít do jejich nové „rodiny“. Do té doby však pasačku nesměla kontaktovat. Dle Pepíkových slov bylo však napřed potřeba vybavit byt, a tak Pepík požádal Janu, zda by nemohla na trasu vydělat na nový nábytek. On sám, dle svých slov, nemohl sehnat práci. Jana začala pracovat na trasě s vidinou nové rodiny pro děti, které, jak říkala, „nadevše miluje“. Později si také vzala na úvěr automobil – Pepík vše včetně falešného razítka zajistil, vyplnil formuláře, Jana „pouze“ podepsala smlouvu.

Pepík byl na Janu stále velmi hodný, sliboval, že si ji vezme, kupoval jí drobné dárky. Někdy však, když Jana nevydělala dostatečné množství peněz, byla zbita. Druhý den ji ale Pepík ujistil, že vše dělá pro ni a její děti. „Musí jim přece připravit pěkné prostředí“. Násilí se celý rok, kdy Jana u Pepíka bydlela, stupňovalo. Bití, znásilnění a odepírání stravy bylo stále častější. V době, kdy Pepík Janu vozil „na trasu“ denně, si přivedl do bytu novou přítelkyni, která později také Janu někdy hlídala na trasě....

La Strada spolupracovala za poslední dva roky s několika ženami, které do prostituce nalákal a později vykořisťoval jejich „partner“. Na rozdíl od předchozí kategorie, kde je odůvodněné se domnívat, že domácí násilí partnera vyvrcholilo nucenou prostitucí, do této skupiny patří spíše příběhy, ze kterých lze usuzovat, že již v době seznámení měl muž záměr ženu k prostituci využívat. To potvrzuje mnohdy velmi krátký časový úsek mezi seznámením a vykořisťováním v prostituci. Tito muži si dle zkušeností La Strady i dalších organizací vyhledávají zejména ženy bez rodinného zázemí, bez domova, v sociálně obtížné situaci. Zázemí, které jí pak poskytuje nový „partner“, je mnohdy jediným prostředím, ve kterém cítí vztahovou i ekonomickou podporu.

Prezentované souvislosti jsou sumarizací zkušeností organizace La Strada ČR; nabízím je jako jeden z možných pohledů

na oblast násilí páchaného na ženách, a místa, kde domácí násilí sousedí s obchodováním se ženami či společně, koexistují. Osobně bych velmi uvítala jakékoli podněty či vstupy do těchto zatím nepříliš probádaných oblastí.

Než nabídnu několik praktických informací k práci s obchodovanou ženou, dovolu mi ještě, abych se zmínila o dvou fenoménech, kde by se při podrobnějším studiu pravděpodobně daly také nalézt zajímavé styčné plochy a souvislosti mezi obchodem s lidmi a domácím násilím.

Jedná se o fenomén „nevěst na inzerát“ a praktikování prodeje nevěst.

Nelze samozřejmě tvrdit, že všechny agentury, které nabízejí tzv. „mail order brides“ jsou součástí řetězce obchodování s lidmi. Odborné studie však upozorňují na to, že právě v tomto odvětví podnikání se může jednat o obchodování s lidmi, a také že ženy, které se vdávají do zahraničí jako nevěsty na inzerát, jsou jednou z velmi zranitelných skupin. Citované studie také uvádějí užívání různých druhů násilí vůči těmto ženám, zneužívání neznalosti jazyka, legálního statutu vázaného na trvání manželství, praktiky podobné otroctví a vykořisťování při práci v domácnosti. Vzhledem k problematice domácího násilí u migrantek v USA, jejichž legální status je závislý na manželovi, bije na poplach např. organizace Tahirih Justice Center (USA). Na svých stránkách cituje výzkum, kde se domácí násilí vyskytuje u 77% všech partnerských svazků.

Prodej nevěst, tak jak je znám například v Číně, či únosy mladých žen v Kirgistanu, nesou v mnoha případech všechny znaky obchodování s lidmi. Jaká je pak situace ženy, kterou její manžel získal takovým či podobným způsobem, se můžeme dohadovat. Výzkumy většinou chybí.

NĚKTERÁ SPECIFIKA PRÁCE S OBCHODOVANOU ŽENOU

Poslední část příspěvku věnuji několika momentům sociální práce, které jsou specifické právě pro práci s obchodovanými ženami.

Z literatury, která popisuje způsoby a metody intervence využívané při pomoci ženám, které prožily domácí násilí, a těch, které jsou vhodné pro práci s obchodovanými osobami, lze vysledovat mnohé společné rysy i přístupy. Popis a porovnání metod a přístupů by si však žádalo samostatnou studii. Chtěla bych se ale zmínit o jednom principu, který by měl být dle mého názoru pro práci s oběma skupinami společný – nutnost zaujmout jednoznačně odmítavé stanovisko k páchanému násilí. Na tomto základě by měly být postaveny všechny intervence.

Inspirací pro formulaci „speciálních“ potřeb obchodovaných žen mi byla americká publikace Obchodování s lidmi – manuál pro certifikovaná centra poskytující služby v oblasti domácího násilí organizace Florida Coalition Against Domestic Violence. Na základě diskuse s dlouholetou pracovnící La Strady Annou Kefurtovou jsem vybrala několik momentů v sociální práci s obchodovanými ženami, které se dle našich informací odlišují od praxe pomoci ženám, které prožily domácí násilí. Následující popisy vycházejí z praxe La Strady ČR, vzhledem ke společné historii obou států však věřím v jejich možnou podobnost, případně aplikovatelnost.

OKAMŽITÁ POTŘEBA ZDRAVOTNÍHO VYŠETŘENÍ NA STD

Ženy, které byly nuceny do prostituce, mnohdy trpí strachem, že se v tomto prostředí nakazily některou z pohlavně přenosných infekcí (STD). Je nutné zajistit neviktimizující zdravotní vyšetření a testy na STD.

Vyšetření na STD je pro každou klientku dobrovolné, výsledky jsou zdravotnickým zařízením sdělovány pouze klientce. Vzhledem k tomu, že ženy nucené k prostituci jsou z hlediska STD velmi ohroženou skupinou, je nutné důsledně zachovávat zejména v azylovém bytě hygienická pravidla, aby nedošlo k nákaze dalších klientek, případně pracovníc La Strady. Hygie-

nická pravidla musí být klientkám prezentována srozumitelně, a především tak, aby nevyvolávala pocity ostrakizace.

BEZPEČNOSTNÍ PLÁNOVÁNÍ

Sociální služby ženám, které prožily domácí násilí, a služby obchodovaným osobám v sobě musí vzhledem k podstatě problematik obsahovat nástroje k minimalizaci bezpečnostních rizik. U obchodování s lidmi a u nucené prostituce, zejména v situacích, kdy se jednalo o trestnou činnost organizovaných skupin, je – pokud s tím klientka souhlasí – nutné konzultovat bezpečnostní rizika s policií. Nejčastěji se jedná o specializované jednotky policie – v ČR Útvar pro odhalování organizovaného zločinu. Bezpečnostní situaci je nutné během procesu poskytování pomoci opakovaně monitorovat a pracovat s klientkou na aktualizaci bezpečnostních plánů a strategií. Součástí bezpečnostního managementu je také snaha o zajištění utajení totožnosti klientek – svědkyň během spolupráce s orgány činnými v trestním řízení, zajišťování doprovodů k soudu apod. .

INTENZIVNĚJŠÍ „CASE MANAGMENT“

Obchodované osoby, podobně jako ženy, které prožily domácí násilí, mají řadu potřeb, na jejichž saturaci spolupracují s pomáhající organizací. Obchodované osoby vyžadují pomoc zejména v oblasti psychosociálních a zdravotních služeb, cizinecké legislativy, občanskoprávní legislativy a trestní legislativy. Zde zmiňují pouze některé specifické oblasti spolupráce, které jsou náročné na „case management“, vyžadují rozsáhlou síť externích spolupracovníků, specializovanou znalost legislativy atd.

U klientek-cizinek tvoří významnou oblast spolupráce se sociální pracovníci řešení legalizace pobytu v ČR, získání dokumentů, případně možnosti návratu do země původu. Pro takovou práci je nutná znalost legislativy vztahující se k pobytu cizinců obecně a také speciálních možností, kterých mohou využít obchodované osoby (v ČR na základě Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi).

Specifickou úlohu ve spolupráci s cizojazyčnou klientelou hraje také nutnost využívat tlumočení, v některých případech doslova při každém kontaktu (zejména pokud se jedná např. o asijské klientky). Je tedy nutné disponovat seznamem vyškolených či informovaných tlumočnic případně tlumočnicků, kteří mohou asistovat sociální pracovníci. Spolupráce s tlumočníci klade na kompetence sociální pracovníce další nároky.

U obchodovaných osob, podobně jako u žen, které prožily domácí násilí, je mnohdy relevantní spolupráce s orgány činnými v trestním řízení. Klientky La Strady vystupují v trestních procesech s pachateli v rolích poškozených či svědkyň. V některých případech jsou však také samy obviněny ze spáchání trestných činů, které přímo souvisely s procesem obchodování či nucené prostituce. U cizinek se může jednat např. o užití falešných či pozmeněných dokladů, u českých klientek se v poslední době objevují zejména úvěrové podvody, které byly spáchány pod nátlakem pasáků.

Vnitrostátní i mezinárodní network spolupracujících organizací

Vzhledem k povaze obou problematik je vhodné, aby pomáhající organizace disponovala sítí spolupracujících subjektů zahrnující jak státní, tak nestátní organizace.

Do kompetencí sociální pracovníce poskytující služby obchodovaným osobám patří základní orientace v situaci a síti pomáhajících organizací v zemích původu obchodovaných žen. Prostřednictvím sociální pracovníce jsou služby těchto organizací nabízeny, případně zprostředkovány ženám, které se chtějí vrátit domů. Podobně také La Strada ČR spolupracuje s organiza-

cemi, které navrací české ženy, které byly obchodovány v zahraničí.

NEDOSTATEK SOCIÁLNÍCH ZDROJŮ A PODPORY RODINY

Zejména obchodované ženy cizinky mnohdy trpí osamělostí až izolací. K těmto pocitům přispívá jazyková bariéra a v některých případech i výrazné kulturní odlišnosti, faktická vzdálenost od domova či rizika plynoucí z kontaktování komunity. Také české klientky v mnoha případech nedisponují podpůrnou sociální sítí – zejména pokud se jedná o tzv. sociální sirotky, tedy pokud byly nuceny k prostituci vlastní rodinou či je rodina z důvodu stigma odmítá. Programy, které poskytují služby obchodovaným osobám, by tento fakt měly reflektovat v nabídce adekvátních možností, jak tyto důsledky minimalizovat.

ZÁVĚR

Ve svém příspěvku jsem naznačila, kde se mohou setkávat či protínat problematiky domácího násilí a obchodování s lidmi. Stručně jsem se zastavila u biografií obchodovaných žen a žen nucených k prostituci vzhledem k epizodám domácího násilí. Ráda bych uvedla, že mnohé intervence, které v takových případech realizují pracovníce La Strady, vycházejí také ze získaných teoretických základů i zprostředkovaných praktických zkušeností pracovníků, které se specializují na domácí násilí.

K poskytování služeb obětem domácího násilí společně s obchodovanými osobami existují dva přístupy. První, aplikovaný např. v Nizozemsku, umožňuje poskytovat oběma skupinám klientek služby společně. Druhý přístup – uplatňovaný v České republice a dle mých informací až na výjimky i na Slovensku – implikuje existenci specializovaných center, která se zabývají buď domácím násilím, nebo obchodováním s lidmi.

Přestože jsem si byla při koncipování tohoto příspěvku vědoma této skutečnosti, domnívám se, že je v praxi možné, aby se žena, která byla vykořisťována v prostituci či obchodována do prostředí sexbyznysu, stala kvůli životní epizodě domácího násilí klientkou centra, pracujícího právě v oblasti pomoci obětem domácího násilí. Organizace pracující s domácím násilím mohou hrát důležitou, a v některých případech i klíčovou úlohu v oblasti prevence obchodování s lidmi.

Mgr. Petra KUTÁLKOVÁ

La Strada ČR, o. p. s.

www.strada.cz

Info a SOS linka: 222 717 171

Tel./fax.: 222 721 810

mail: lastrada@strada.cz

Použitá literatura a zdroje:

Čírtková, L. Domácí násilí: fakta a paradoxy. *Sociální práce/Sociální práce*, 2006, č.2, s.54–67

Data and Research on Human Trafficking: A Global Survey. IOM. 2005
Helping Survivors of Trafficking. A practical guide. Winrock International. 2003

Human Trafficking Service Provider Manual for Certified Domestic Violence Center. Florida Coalition Against Domestic Violence, 2004

Journeys of Jeopardy: A Review of Research on Trafficking in Women and Children in Europe. IOM. 2002

Long, D., L.: *Anthropological Perspectives on the Trafficking of Women for Sexual Exploitation. International Migration Vol. 42 (1) 2004* IOM

Násilí páchané na ženách a jeho důsledky. Prečo sú práve ženy „vhodnými“ obeťami „partnerského“ násila. In *Domácí násilí – staré problémy, nová řešení*. Praha: Fredrich Ebert Stiftung, 2002, s. 53–54

Zimmermann, C et al: *Stolen Smiles: a summary report on the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked in Europe*. London: The London School of Hygiene & Tropical Medicine, 2006

www.protem.cz (4.10.2006)

www.tahirih.org (4.10.2006)